

CS C 641/4

OBSCURA

Naše historie
LS a ZS 2016

Slovo šéfredaktora

Milé čtenářky, milí čtenáři,

právě držíte v rukou čtvrté vydání Obscure, jež vychází v podobě dvojčísla. Dříve než se pustíme do obsahu čtyřky, chtěl bych poděkovat dvěma odcházejícím členům, „Matkám“ celého projektu – Vaškovi Sixtovi a Vencovi Ramešovi, kteří společně s Bárou Hrubou a Katkou Chládkovou přivedli časopis na svět. Poděkování rovněž náleží našemu bývalému grafikovi Matěji Čadilovi, s nímž jsme kvůli snížení grantu byli nuceni ukončit spolupráci.

Současně považuji za nutné omluvit se Vám čtenářům za mnohá nedopatření z minulého čísla a jmenovitě několika studentům, jež naše pochybení poškodila. Předně naší korektorce Rutce Benešové, neboť minulé číslo vyšlo bez jejích zásahů do textu, dále Aniče Košátkové, jejíž možnosti dialogu k článku Karla Pacovského (Kristián – Padouch, nebo hrdina? Pomůžte svatá Ludmila) vychází až v tomto čísle a Pepovi Vackovi, jehož zaslaný text se kvůli logistickým chybám nedostal do redakce.

Nyní se konečně vrhněme na samotnou čtyřku. Na co se můžeme v tomto čísle těšit? Především na esej Pavla Rybáře, který aplikuje teorii pojmání minulosti od Timothyho Snydera na nedávné události – odchod Velké Británie z Evropské unie, obsazení Krymu, vládu Práva a spravedlnosti v Polsku. Pavlův článek svou aktuálností otevřel v naší redakci mnohé debaty, pročež jsme se rozhodli využít jeho vysokého diskusního potenciálu a poprosili jsme Kamila Činátla o odezvu. Kromě tohoto konstruktivního dialogu se neváhejte podívat na práci Patricie Molnárové, v níž svou poutavou slovenštinou líčí, jak jeden cestopisec z Magalhaesovy posádky nahlížel na jihoamerické domorodce. Pokud jako někteří z nás tápete v české marxistické historiografii (v tom, jak je v ní pojmán třídní boj), rozhodně neopomeňte otevřít přehledový článek od Tomáše Uhera, jenž nás na několika stránkách uvede do tématu. Jako novum se v tomto dvojčíslu objevuje rubrika věnující se českým studentům bytším na Erasmu. Pro porovnání jsme oslovili dva studenty – Filipa a Karla, kteří strávili semestr ve Vídni. „První jmenovaný se nadto sám nabídl, že by místo rozhovoru raději sepsal pojednání o své „kavalírské cestě.“ Víte, co dělá agilní student FF UK o prázdninách? Nehraje šachy, ani se nehoupá v křesle s tlustou knihou, ale vyráží za prohloubením znalostí do zahraničí jako třeba Karolína, již zaujala dílna o učebnicích dějepisu natolik, že se rozhodla o svůj zážitek po-

dělit s ostatními. V zaběhlé rubrice „Tahouni historiografie“ nám Bohouš Melichar představuje pro mnohé neznámého Jacoba Talmona, poukazuje jiho na spojitost jakobínské diktatury s levicovou totalitní demokracií.

Krom zmíněných prací nás čeká pojednání o filmu studenta historie Otomara Beneše, anketa objasňující pojem kolektivní reprezentace i „bizarní“ kunst, v němž se s námi prostřednictvím rodiny Simpsonových loučí Vašek Sixta.

Závěrem bych rád vyjádřil vřelé díky všem lidem podílejícím se na tvorbě čtvrtého čísla – zvláště Karolíně Bukovské, jež přišla s nápadem oslovit české studenty na Erasmu a výrazně se podílela na celém čísle, dále Vencovi Ramešovi, Katce Chládkové, Bohouši Melicharovi a nové redaktorce Verče Němcové, kteří za sebou zanechali spoustu práce a svými nesčetnými invencemi přispěli do výsledného díla. Díky rovněž patří Rutce Benešové za důkladné korektury, Ondrovi Crhákovi za nové grafické úpravy a Aničce Kolářové za sazbu.

Radost a pokoj v životě přeje

Jan K. Černý

nový šéfredaktor časopisu

Obsah čísla

Slovo šefredaktora.....	2
Obsah čísla.....	4
(Vy)užívání minulosti:	
Historie a paměť jako organizační principy politiky.....	5
Možnosti dialogu.....	9
Tahouni historiografie:	
Talmon, Jakob: O původu totalitní demokracie.....	10
Kunst: Palombo, Alexandro: Never again.....	18
Juhoamerické kmene v Brazílii a Patagónii podľa Správy spísanej A. Pigafettom.....	19
Anketa: Kolektivní reprezentace.....	31
Reportáž o Erasmu ve Vídni aneb "kavalířská cesta" jednoho "fildáka".....	33
Historici na Erasmu: Karel Pacovský ve Vídni.....	39
Vliv marxismu na československou historiografii:	
Koncept třídního boje v dílech čs historiků.....	48
Trochu doleva a více dohromady:	
Letní kurz zaměřený na společnou historii.....	50
Možnosti dialogu.....	54
Událost na fakultě: Patnácté zastavení Krista.....	56
Badatelská soutěž COURAGE.....	66

(Vy)užívání minulosti.

Historie a paměť jako organizační principy politiky

Pavel Rybář

Historie jako vědní disciplína se nachází na konci epochy „velkých vyprávění“, která ztrácejí svoji přitažlivost a vyklízí pozice různým alternativám k profesionalizovanému výkladu minulosti. Kolektivní paměť hovoří jiným jazykem než klasické dějepisectví. Právo „nemít dějiny“ je jednou z forem politické emancipace, která se obrací proti tendenci uzavírat minulost do národního rámce a přizpůsobovat její čtení schváleným účelům. Většina problémů souvisejících s otázkami kolektivní paměti spočívá ve funkčním mísení dějin a mýtu. Jádrem boření mýtů v dějepisectví je kritická perspektiva historika ve vztahu k problému, který Eric Hobsbawm popsal jako „společenskou funkci minulosti“. Její působení je možné přiblížit na několika událostech současnosti.

Americký historik Timothy Snyder hovoří o třech druzích reinkarnace historie a paměti ve veřejném prostoru. Prvním z nich je historie jako krok do prázdna, hledání neexistujícího počátku, „návrat“ do retroutopie. Kampaň před referendem za vystoupení Británie z EU měla za cíl vyvolat lítost ze ztráty národní hrdosti a získat voliče pro retroutopický projekt britské svrchovanosti. Jakmile v referendu zvítězili přívrženci vystoupení, ukázalo se, že takzvaný brexit není naplněním žádných pozitivních očekávání, nýbrž krokem do prázdna. Rozdíl mezi manželskou hádkou, po které za sebou jeden z partnerů v návalu emocí práskne dveřmi (provede dočasný „exit“), a rozhodnutím zbavit se části politických závazků spočívá v tom, že zatímco v prvním případě se po opadnutí emocí mohou věci vrátit do počátečního stavu, ve druhém případě je „exit“ spojený s příslibem dosažitelnosti odcizeného světa, k němuž upínáme svoji představivost. Taková minulost není ničím jiným než politickým konstruktem. V případě Británie je možné hovořit o dvou historiích. První jsou dějiny britského impéria, které dosáhlo mocenského vrcholu v průběhu druhé poloviny 19. století a jehož úpadek započal po druhé světové válce. Druhou jsou dějiny Británie jako člena Evropského společenství, do kterého vstoupila v roce 1973 – dějiny doprovázené navíc bojem o autonomii Severního Irsku a „devolucí“ Skotska a Walesu. Neexistují žádné dějiny Velké Británie, které je možné vtěsnat mezi zhroucení koloniálního impéria a vstup země do Evropy. Brexit je z tohoto hlediska vystoupením z EU a vstupem nikam.

Pavel Rybář: (Vy)užívání minulosti

Je vyprázdněným politickým projektem, který svoji víru v lepší budoucnost čerpá z retroutopie.

Druhý příklad se týká manipulace s naším porozuměním evropské historii skrze odmítání odpovědnosti za minulé zločiny. Snyder naráží na moderní ruskou mytologii, ze které vystupuje pojetí historie jako nevinnosti. V listopadu 2014 dospěl Vladimir Putin k ospravedlnění dohody Ribbentrop-Molotov jako východiska, které Sovětský svaz musel učinit, aby se vyhnul válce, kterou si nepřál. Rehabilitace neslavného paktu, který ve skutečnosti rozpoutal druhou světovou válku a v Rusku byl až donedávna předmětem opovržení, spoluvytváří mozaiku kolektivní nevinnosti, v níž zodpovědnost za zločiny Sovětského svazu během druhé světové války padá na ostatní etnika a národy. Ruská putinovská propaganda tuto vinu externalizuje a vytváří mýtus „nevinného“ Ruska jako historicky legitimního nepřítele fašismu. V dnešním konfliktu na území východní Ukrajiny to dokazuje zejména ruská rétorika překypující výroky o ukrajinské „juntě“ nebo o „fašistickém kyjevském puči“. Navzdory tomu, že Sovětský svaz v roce 1939 uzavřel dohodu s fašistickým státem, se Rusko tváří jako země hrdě nesoucí odkaz antifašismu, což spolu s exportováním viny na ostatní národy a etnika ukazuje absencí vůle otevřít a prozkoumat kapitolu o kolaboraci a podílu sovětských občanů, včetně samotných Rusů, na holocaustu, který s postupem německých vojsk propukl ve východní Evropě. (Snyder upozorňuje, že šlo o sovětské občany a že všechny pokusy klasifikovat je z hlediska etnicity selhávají. Kategorie etnicity je často jen přezdívkou pro nacionalismus bojující proti jinému nacionalismu.) Rétorická válka mezi Ruskem a Ukrajinou nabízí poučení, že legitimním zdrojem odporu proti fašismu není nikdy stát, nýbrž pouze odhodlání a přesvědčení lidí jako jednotlivců.

Při snaze o úplné porozumění holocaustu přitom jednoduché dělení evropských národů na oběti a pachatele selhává. Třetí forma, historie jako možnost vzájemného porozumění, nejspíš inspirovala kurátory unikátního Muzea druhé světové války, které má být v roce 2017 otevřeno v polském Gdaňsku. Jejich záměrem je opustit konvenční národní perspektivu a vyprávět dějiny druhé světové války v globálním měřítku. Mimořádný projekt řídí komise světově uznávaných historiků a desítky evropských států darovaly své artefakty muzeu, které má pod jednou střechou shromážďovat okolo 37 tisíc exponátů. Gdaňské muzeum bude mít za úkol znázornit válečné bezčasí z perspektivy národů a společností po celém světě. Nedokumentuje válku jako chronologii bitev ani se neomezuje na události v období 1939 až 1945, jak se traduje v oficiálních národních pa-

mětech. Každá expozice má globální téma, v němž se zkušenosti jednotlivých společností potkávají: bombardování měst, zacházení s válečnými zajatci, sociální proměna dobytých území, vyhlazování obyvatel. Nyní, ještě před svým otevřením, se Muzeum druhé světové války stalo bitevním polem, na němž současná polská vláda svádí nový boj o politiku paměti. Nedlouho poté, co se strana Právo a spravedlnost dostala k moci, oznámila vláda stavbu nového muzea v Gdaňsku poblíž Westerplatte, kde v září 1939 zazněly první výstřely druhé světové války. Cílem tohoto podniku polské vlády je spojit obě muzea v jednu velkou instituci, a upevnit tak svou moc nad kulturní reprezentací polského národa. Kolektivní paměť má své instituty a ty často redukuje dějiny na abstraktní vztah mezi trvalým a přechodným, válkou a mírem, vítězi a poraženými. Takto definuje obecnou úlohu muzea například Václav Bělohradský – muzeum je výsledkem aplikace normy objektivit, která vyjadřuje převahu státu nad pamětí lokálních společenství. Stát zřizováním muzeí uplatňuje vůli „mít dějiny“ a tím legitimizuje nárok na státní svrchovanost. Projekt Muzea druhé světové války vzdoruje tomuto pojetí muzea jako institucionální praxe, která z národotvorného mýtu činí „chráněné“ kulturní dědictví. Naznačuje cestu, jak promýšlet náš vztah k minulosti nikoli v národním rámci, ale globálně. Jak ovšem ukazuje iniciativa polské vlády, takový projekt především neodpovídá vkusu těch, pro něž muzeum zůstává prostorem pro potvrzování státotvorného mýtu, aury oběti a kolektivní nevin, jako historických pravd.

Zdroje:

BĚLOHRADSKÝ, Václav: Dvě poznámky k jednomu dokumentu. In: *Svědectví – čtvrtletník pro politiku a kulturu*, roč. 19, č. 76 (1985), 819-826.

BUDEN, Boris: *Konec postkomunismu: Od společnosti beznaděje k naději bez společnosti*. Praha, Rybka 2013.

Historian Timothy Snyder: 'History is always plural'. In: *Radio Free Europe/Radio Liberty* (20. 6. 2015), dostupné online (<http://www.rferl.org/a/russia-ukraine-interview-blood-lands-timothy-snyder-history/27082683.html>).

LE GOFF, Jacques: *Paměť a dějiny*. Praha, Argo 2007.

SNYDER, Timothy: *Krvavé země. Evropa mezi Hitlerem a Stalinem*. Praha/Litomyšl, Paseka; Praha, Prostor 2013.

SNYDER, Timothy: Poland vs. History. In: *The New York Review of Books* (3. 5. 2016), dostupné online (<http://www.nybooks.com/daily/2016/05/03/poland-vs-history-museum-gdansk/>).

Timothy Snyder: *Ukraine is but one aspect of a much larger strategy that threatens European order.* (<https://www.youtube.com/watch?v=kCQPr669uKs>)

'Vindictive' Polish leaders using new war museum to rewrite history, says academic. In: *The Guardian* (24. 4. 2016), dostupné online (<https://www.theguardian.com/world/2016/apr/24/polish-leaders-using-war-museum-to-rewrite-history-says-academic>).

Pavel Rybář

Vystudoval jsem obor Politické teorie a současné dějiny na Filozofické fakultě, nyní dokončuji studium oboru Orální historie – Soudobé dějiny na Fakultě humanitních studií. Ve své diplomové práci jsem se věnoval vzájemnému ovlivňování politiky a paměti v analýze diskusí nad zákonem o protiprávnosti komunistického režimu. Mými tématy jsou fenomén antikomunismu, dějiny nacionalismu a kultura protestu. V historii mě vždy zajímala i reflexe minulosti: nejen to, jak se události odehrály, ale i způsob, jakým jsou zachyceny v muzeích, literatuře, filmech, publicistice a politických komentářích.

Možnosti dialogu

(Vy)užívání minulosti. Historie a paměť jako organizační principy politiky

Kamil Činatl

S historií a pamětí se dějí věci: politické elity je zneužívají, upevňují moc nad kulturní reprezentací národa, svádí boj o politiku paměti. Kritický historik je povoláván k boření mýtů a k obraně historie, která není jen vyprázdněným politickým projektem, lživou manipulací s dějinami či účelovou ideologií. Ale co nám z takto vymezeného místa sděluje? Pravdu?

Souhlasím s tím, že způsoby užívání historie se v současném světě dynamicky proměňují a že se před historičkami a historiky otevírá řada závažných problémů, k nimž je či bude potřeba zaujmout postoj. Jistě k nim patří i tři případy, kterých se rozhořčeně dotýká Pavel Rybář v textu, jenž se vzpírá jednoduchému žánrovému zařazení. Nejistota, zda se jedná o esej, apelativní výzvu k občanské angažovanosti, historizující politický komentář či ještě něco jiného, mě přivedla k obecnějšímu zamyšlení nad jazykem.

Na můj vkus je v textu Pavla Rybáře o paměti a historii trochu moc rétorických válek, bitevních polí, boření a manipulace. Argumentace je často založena na dichotomiích: dějiny vs. mýtus, vstup někam vs. vstup nikam, jedna vs. druhá historie Británie, dobré vs. špatné muzeum. Poststrukturalistická kritika velkých vyprávění přitom poukázala právě na důležitou roli binárně opozičního myšlení při vytváření příběhů, které mají zrádnou moc okouzlovat a pohlcovat.

Co by tedy mělo z mého komentáře vyplynout? Chce-li historička či historik vstupovat do veřejného prostoru a kriticky posuzovat společenskou funkci historie, což je chvályhodné, pak musí volit adekvátní jazyk. Osobně si myslím, že by měl promlouvat ironicky a subverzivně. V praxi to znamená, že by měl reflektovat vlastní způsob psaní a promýšlet jeho dopad na modelové čtenáře. Když se (byť nereflektovaně) přikloní k patosu a binárně opozičnímu myšlení, pak mu hrozí, že se sám stane mýtotvorem.

Tahouni historiografie

Totalitarismus: matka Svoboda, otec Jakobín

Bohumil Melichar

Talmon, Jacob: O původu totalitní demokracie: politická teorie za Francouzské revoluce a po ní, Praha, 1998

Málo kdo by jako první asociaci k fenoménu osvícenství uvedl slovo „útlak“ nebo „ovládání“, naopak toto myšlenkové hnutí mělo jediný a zásadní cíl – osvobodovat. Jeho základní hodnotou bylo usilování o nalezení pravdy na základě racionálního myšlení. Pravdy, která měla sloužit cestě ke svobodě, samostatnosti a individuálnímu štěstí, které, dle názoru osvícených filozofů, leželo pod tíhou tradic a náboženského dogmatismu. Lidstvo mělo opět získat dospělost, o kterou vinou vlastní pohodlnosti a servility přišlo.¹ Nadešla doba, kdy „...nesnášenlivost kněží, ba i národních předsudky pozbyly neblahé moci dusit hlas pravdy a nic už nemohlo zachránit ani nepřátele svobody před odsouzením.“² První kroky konečně dospělého lidu však vedly přímo do zbrojnice. Na sklonku 18. století začalo dlouhé období válek a revolucí s moderním posláním, které se jmenuje Svoboda.

Ideálem se stal pokrok vědy a rozumu, který byl konstantou moderních emancipačních příběhů o národním sebeurčení, poslání civilizovat primitivní národy, organické obce zaručující uznání všem členům či o beztrždní společnosti bez nerovnosti a vykořisťování. Tento impozantní příběh dějin lidstva jako permanentního zdokonalování, které přes jednotlivé epochy vede k harmonii, svobodě, dostatku a spravedlnosti, prodělal erozivní proces delegitimizace skrze šokovou terapii hrůz dvacátého století. Přesvědčení o tom, že „ona schopnost, kterou nazýváme zdravým rozumem, je od přirozenosti u všech lidí rovná“,³ nedokázalo zapříčinit smrt antisemitismu ani zabránit rozkvětu rasismu jako přímého důsledku koloniální

1 Viz slavné zvolání I. Kanta: „Osvícenství znamená vykročení člověka z nedospělosti, kterou si sám zavinil. Tato nedospělost rovná se neschopnosti používat svůj vlastní rozum bez cizího vedení. Sami jsme si ji zavinili! Vždyť její příčinou není nedostatek rozumu, ale nedostatek rozhodnosti a odvahy používat rozum bez cizího vedení.“ Kant, Immanuel: *Co je osvícenství*, dostupné online: <http://www.historie.upol.cz/19/prameny/kant.htm>.

2 Condorcet, Jean Antoine Nicolas: *Náčrt historického obrazu pokroků lidského ducha*. Praha 1968, str. 136.

3 Descartes, René: *Rozprava o metodě*, Praha 1947, str. 7.

snahy převychovat méně vyspělé národy. Právě naopak, těmto stínům západní kultury se otevřel v rámci dlouhého devatenáctého století překvapivě široký prostor.⁴

Zprávy o fungování nacistických koncentračních táborů a sovětských gulagů byly natolik bezprecedentní, že se jim nemohly rovnat ani zkušenosti ze zákopů první světové války, ani přehlížené ozvěny nerovných válek s domorodci při porcování Afriky. Po roce 1945 začala být nanejvýš aktuální následující myšlenková operace, která zanechala osvícenecký primát rozumu na smetišti dějin: „*Všechno co je reálné, je rozumné. Všechno co je rozumné, je reálné: Osvětim tuto spekulativní doktrínu vyvrací. Přinejmenším tento zločin, který je reálný, ale není rozumný.*“⁵ V padesátých letech se celá generace intelektuálů v čele s Hannah Arendtovou, Carlem Joachimem Friedrichem a Zbigniewem Brzezinským začala zabývat fungováním a genezí nových diktatur – otázka po původu totalitní demokracie se stala tématem číslo jedna.⁶

V této atmosféře vstoupil do veřejného prostoru židovský intelektuál Jacob Talmon se svojí knihou s názvem: „O původu totalitní demokracie: politická teorie za Francouzské revoluce a po ní“. Ústřední tezí tohoto díla je myšlenka, že ideály specifické formy levicového totalitarismu koření ve filosofii ústředních postav francouzského osvícenství a že právě tento aspekt osvícenství byl hlavním zdrojem praxe jakobínské diktatury, která založila přímou kauzální linii mezi Robespierem a Stalinem. Zatímco Arendtová viděla příčinu vzestupu totalitarismu v nedostacích osvíceneckého projektu, které se v praxi projevovaly antisemitismem, rasismem a různými formami koloniálního útlaču, Talmon důsledně oddělil pravicový totalitarismus, odmítající víru ve zdokonalitelnost lidstva ústící v rasistickou exkluzi a bytostné elitářství, od inkluzivního levicového totalitarismu využívajícího masového násilí k urychlení tempa zákonitého vývoje vedoucího k dokonalému řádu. Podle jeho pojetí se osvícenství na politické úrovni rozštěpilo na proud liberální demokracie, která politiku chápe jako praxi založenou na pokusu a omylu ve sféře individuálního i kolektivního

4 Právě setkání antisemitismu a koloniální přezíravosti vedoucí k rozkvětu rasismu bylo podle Hannah Arendtové příčinným zdrojem nového typu totalitního ovládnutí – totalitarismu. Viz Arendt, Hannah: *Původ totalitarismu I-III.*, Praha, 2013.

5 Lyotard, Jean-François: *O postmodernismu*, Praha, 1993, str. 37.

6 Viz paradigmatická díla, ve kterých byl rozpracován koncept totalitarismu: Arendt, Hannah: *Původ totalitarismu I-III.*, Praha, 2013; Friedrich, Carl Joachim a Brzezinski, Zbigniew: *Totalitarian dictatorship and autocracy.*, New York, 1966. Pro rychlou orientaci v problematice geneze konceptu totalitarismu viz Vollnhals, Clemens: Pojem totalitarismu v proměnách dvacátého století, In: *Soudobé dějiny* 4/2009.

snažení, a totalitní demokracie počítající s jedinou a úplnou pravdou ideální společnosti dosažené skrze aplikaci vědy na všechny formy sociální organizace. Zatímco se liberálové ve svém pojetí demokracie stáhli před hrozbou použití násilí, „totalitní mesianismus ztuhl v doktrínu představovanou předvojem osvícenců, kteří hlásali, že mají právo použít násilí proti těm, kdo odmítají být svobodnými a mravnými.“⁷

Zásadní rozdíl mezi těmito neslučitelnými proudy spočíval ve výkladu elementárního pojmu „svoboda“. Liberálové viděli svobodnou společnost jako takovou, která umožňuje svým členům volně prosazovat své partikulární zájmy v otevřené veřejné sféře skrze politické a sociální instituce. Zastánci totalitní formy demokracie však odsuzovali štěpení společnosti do různých zájmových frakcí jako prvek zpomalující všeobecné úsilí na cestě ke konečnému stavu úplné svobody a spravedlnosti. Toto společné úsilí zakládá nahlédnutí vůle lidu, kterou Jean-Jacques Rousseau nazval obecnou vůlí.⁸ Princip obecné vůle funguje jako platónská idea se svojí nezpochybnitelnou objektivní platností nezávislou na tom, jestli ji dokáže každý jednotlivý člen společnosti nahlédnout, nebo ne. Svoboda je v tomto pojetí síla zbavující uvažování, zájmů a předsudků, ať už osobních nebo kolektivních, které nesouhlasí s objektivní pravdou a obecným blahem – to si musí každý jedinec přát, pokud má zůstat věrný své vlastní přirozenosti.

Pravdou však zůstává, že definice svobody jako nutnosti podřídit se obecné vůli organického společenství představovala až do příchodu Velké francouzské revoluce jen jeden z mnoha názorů na tuto problematiku propíraný v intelektuálních kruzích salonní společnosti. Až spontánní útok davu na Bastilu a postupná radikalizace členů Národního shromáždění přivedla na scénu otce levicového totalitarismu – Jakóbína. Ten se stal ztělesněním Rousseauova přesvědčení, že „čas, třebaže odkryl chyby a vnukl reformy, nemohl nikdy chyby konstituce napravit. Stále se opravovalo, zatímco se mělo začít řádným vyčištěním a odstraněním všeho starého a zchátra-

7 Talmon, Jacob: *O původu totalitní demokracie: politická teorie za Francouzské revoluce a po ní*, Praha, 1998, str. 19.

8 Hlavními díly, ve kterých Rousseau definoval svoji představu o nové společnosti, jsou jeho eseje „Rozprava o společenské smlouvě“ a „Rozprava o nerovnosti mezi lidmi“, viz Rousseau, Jean-Jacques: *Rozpravy*, Praha, 1989. Vznikající ideu totalitní demokracie dle Talmona také výrazně ovlivnil Morellyho spis „Zákoník přírody“ a raný materialismus Paula Heinricha Dietricha von Holbach, viz Holbach, Paul Heinrich Dietrich: *Zdravý rozum, neboli, Přirozené představy v protikladu k představám nadpřirozeným*, Praha, 1959.

lého, jak to učinil Lykurgos ve Spartě“.⁹ Odmítání postupných reforem, včetně liberální formy občanských práv, kterou vynalezla Americká revoluce, bylo společné jak Girondinům tak Jakobínům; Condorcet tak mohl s hrdostí ve svých spisech vysvětlovat „*proč principy, na nichž byla zbudována francouzská ústava, jsou ryzejší, přesnější a hlubší než zásady, jimiž se řídili Američané; proč se mnohem důsledněji vymkly vlivu všemožných předsudků; jak zde rovnost zájmů nikde nebyla zaměněna s totožností zájmů*...“.¹⁰ Byla to však až „jakobínská improvizace“, která provedla první praktické politické kroky podložené doktrínou utvořenou z esence učení nekonvenčních radikálních osvícenců a snem o rovnostářské společnosti – na přelomu května a června 1793 začal okruh kolem Robespiera a Saint-Justa svojí diktaturou utvářet první režim na bázi totalitní demokracie.

To, co zakládalo totalitární povahu jakobinismu, však nebyl jen nechvalně proslulý revoluční teror, který přivedl na popraviště množství zjevných či zdánlivých politických oponentů. Jak konstatoval Simon Schama: „*Domněnka, že mezi krví a svobodou – ba dokonce mezi krví a chlebem – existuje přímý vztah, se obvykle považuje za nadstandardní motiv mstivého jakobinismu a teroru. S tímto objevem však nepřišel rok 1793, nýbrž 1789. Teror pouze opakoval rok 1789 s vyšším počtem obětí. Od prvního roku revoluce bylo zjevné, že násilí nepředstavuje jen politování hodný vedlejší efekt, od kterého mohou osvěcenší vlastenci selektivně odvracet zrak. Jednalo se o revoluční zdroj kolektivní energie: právě násilí učinilo revoluci revolucí*“.¹¹ Vedle slavného násilí byl základním kamenem jakobínské diktatury demokratický perfekcionismus vycházející z Rousseauova přesvědčení, že každá politická instituce zastupitelského typu je ohrožením čistoty vlády lidu. Napříště měl být každý zákon schvalován plebiscitem, lid měl získat právo bránit se útlaku skrze petiční hnutí či přímou akci v podobě davových pochodů spojených s masakry podezřelých přímo na ulici. Tímto způsobem se měla vyprofilovat jasná a jediná obecná vůle lidu, která se měla stát základem veškeré sociální organizace.

Víra v neomylnost lidu se však pojila s určitou nedůvěrou v jeho dostatečnou osvěcenost. Zatímco Robespierre vášnivě promlouval o „*ctnosti lidu, která vyvolala tolik zázraků v Řecku a Římě a která musí zplodit ještě úžasnější divy ve Francii*“,¹² považoval za nutné tvrdě cenzurovat opoziční

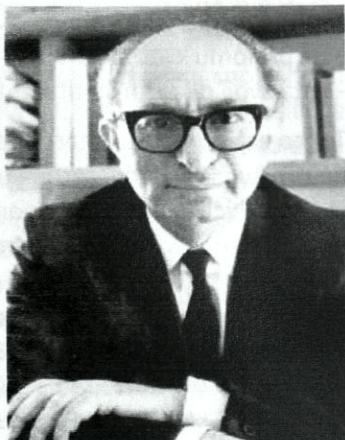
9 Rousseau, Jean-Jacques: *Rozpravy*, Praha 1989, str. 131.

10 Condorcet, Jean Antoine Nicolas: *Náčrt historického obrazu pokroků lidského ducha*, Praha 1968, str. 140.

11 Schama Simon: *Občané: kronika Francouzské revoluce*, Praha, 2004, str. 409.

12 Robespierre, Maximilien: *Principy politické morálky, jimiž se musí Konvent řídit při*

časopisy nebo uzavřít přístup umírněným, feuillantům a aristokratům do primárních shromáždění, aby lid nesvedli z jeho „něžné cesty“. Běžnou praxí tolik vychvalované přímé účasti občanů na politickém rozhodování byla kontrola volebních seznamů spojená s vylučováním nepohodlných kandidátů i nespolehlivých voličů. Tento postup měl za následek, že Jakobínská ústava z roku 1793 byla odhlasována pouhými dvěma miliony ze sedmi milionů hlasů oprávněných voličů, přičemž v samotné Paříži nebyl nikdo proti. Robespierre nakonec ve svých spisech přiznal, že lid bude natolik osvícen, aby mohl projevit svoji obecnou vůli, teprve až bude mít chléb a až bohatí a vláda nebudou najímat podle novináře a prodejné mluvčí, kteří by ho sváděli na scestí.¹³

Směs aktivismu jednotlivých sekcí jako-bínského klubu, revoluční teror, zaplnění veřejného prostoru oficiálními kulty revoluce a masově tištěná propaganda, nevynachávající ani nevzdělané sansculloty – to byl nástroj, který postupně omezoval mladou veřejnou sféru Francouzské republiky. Jak podotkla Hannah Arendtová:

„Bez politicky garantované veřejné oblasti Jacob Talmon

*svoboda postrádá ve světě prostor, kde by se mohla objevit.*¹⁴ – potlačením veřejné sféry se společnost stala totalitární. Po Thermidorském převratu v červenci 1794 se mohlo zdát, že praktiky jakobínské diktatury byly jen specifickou fází revoluce, která byla překonána okázalým „bílým terorem“. Nový režim zrušil radikální sociální zákony a zavedl volební cenzus, čímž se odvrátil od masy a pokusil se vládnout liberálnědemokratickým stylem. Struktura osobních známostí mezi jakobíny, kteří přežili a byli uvězněni, nebo se jim dokonce povedlo zůstat na svobodě, však zůstala zachována. Na jejím základě se zbytkům radikální levice (robespierristé, hebertisté, zběsilí, jakobíni) podařilo zorganizovat ilegální „Tajný výbor“ fungující na bázi společného ideologického programu formulovaného v „Manifestu rovných“. Do čela této organizace se postavil bývalý zchudlý jakobín, jehož jediným povoláním byla veřejná služba – Francois Noëlu

vnitřní správě republiky 5. 2. 1794, In: *Zrození občana: antologie dokumentů z Francouzské revoluce*, Tinková, Daniela (eds.), Praha, 2015, str. 273.

13 Talmon, Jacob: *O původu totalitní demokracie: politická teorie za Francouzské revoluce a po ní*, Praha, 1998, str. 107.

14 Arendtová, Hannah: *Krise kultury: čtyři cvičení v politickém myšlení*, Praha, 1994.

Babeuf. Ten vypracoval jednoduchou sociální doktrínu nové společnosti spočívající na totální rovnosti, společném držení půdy a spravedlivém přerozdělování plodů práce, čímž se nápadně přiblížil ideálům moderního komunismu. Ve svém zklamání z náhlého konce jakobínské diktatury přijal jméno „Gracchus“ a začal přemýšlet o revizi.

„Tajný výbor“, podobně jako celá pyramidální struktura spiknutí, pracoval v režimu přísné konspirace. Jeho členové se tajně scházeli v parcích, kavárnách či kryptách klášterů. V těchto podmínkách podnikali letákové kampaně a plánovali program povstání. Vedeni přesvědčením, že lid nemůže poznat svá práva, sílu a zájmy, pokud mu nebudou vysvětleny vhodnými vůdci, plánovali vystoupit a náhlým revolučním šokem probudit masu z letargie. Dle plánu povstání měla následovat revoluční diktatura zahrnující popravy všech ministrů, spekulantů a boháčů, rabování paláců a přerozdělování bohatství chudým. Členové „Tajného výboru“ měli zůstat u vlády, dokud bude ve Francii jediný zrádce a jediný chudý občan.

Spiknutí rovných bylo prozrazeno ještě před finální realizací revolučního aktu. Babeuf byl spolu se svými druhy popraven v květnu 1797. I přes dokonalý neúspěch se však jeho model dokázal stát vzorem pro celé generace radikálů. V roce 1829 – v době kulminace první revoluční vlny 19. století – byly vydány „Dějiny Babeufova spiknutí“ z pera „*revolučního pro-roka, který tráví většinu života v exilu a kterého pronásleduje policie poloviny Evropy...vůdce mezinárodního bratrstva skrývajícího se ve sklepeních, vydávajícího ilegální noviny a čekajícího s neustálou bdělostí na den s velkým D*“¹⁵ - Phillipe Buonarrotiho. Jeho kniha se ihned po vydání stala velice populární a spolu s příkladem Buonarrotiho života pomohla stvořit ideální typ romantického revolucionáře, jehož život „*v sobě spojuje romantická konspirační tajemství s hledáním účinnosti, politické vzdělávání s nadšením, individuální obět s požadavkem sociální spravedlnosti, uplatňování svobody s přísnou disciplínou a poslušností vedoucím členům*“.¹⁶

Rovnostářství, důvěra v masu spojená s potřebou totální kontroly veřejného prostoru, avantgardní role uvědomělých spiklenců a násilné praktiky revoluční diktatury ovlivnily nejen generaci anarchistů kolem Augusta Blanquiho a Sergeje Nečajeva, ale také Karla Marxe a Vladimira Iljiče Lenina. Ten svoji bolševickou stranu organizoval jako profesionální revoluční organizaci tvořenou vybranými revolucionáři z povolání, žijícími

15 Talmon, Jacob: *O původu totalitní demokracie: politická teorie za Francouzské revoluce a po ní*, Praha, 1998, str. 169.

16 Baczkó, Bronislaw: *Revolucionář*, In: *Člověk romantismu a jeho svět*, Francois Furet (eds.), Praha 2010, str. 256.

v ilegality, a podléhající naprosté konspiraci. Kód totalitní demokracie byl tímto způsobem předáván od konce 18. století, až dosáhl vrcholu v Ruské revoluci 1917. Talmon ve své práci dochází k těmto závěrům: „Ještě v průběhu osmnáctého století se tak extrémní individualismus změnil v kolektivní systém nátlaku. Všechny prvky a struktury totalitní demokracie vznikly nebo byly načrtnuty ještě před koncem století. Z tohoto hlediska bylo jediným přínosem devatenáctého století nahrazení individualistických základů totalitní demokracie otevřeně kolektivistickými teoriemi. Přírodní řád, který byl původně považován za systém absolutní spravedlnosti imanentně přítomný v obecné vůli společnosti a vyjádřený v rozhodnutích svrchovaného lidu, byl nahrazen výlučnou doktrínou považovanou za objektivně a vědecky potvrzenou.“¹⁷ Na základě této vědecké doktríny – marxistického materialismu – vyrostl sovětský totalitární režim, vyznačující se válečným komunismem, sítí gulagů a velkým terorem. V očích Jacoba Talmona se tak stal dědicem odvrácené strany evropského osvícenství.

Talmonova kniha patří, jak bylo uvedeno, k paradigmatickým spisům totalitně historického přístupu k bádání o moderních diktaturách. Tento přístup byl však soudobou historiografií podroben rozsáhlé kritické reflexi. Mezi jeho nejkritizovanější aspekty patří poněkud schematický popis fungování moci, který ústí až v příkré oddělování skupiny mocných – tj. režimu, který vystupuje jako svébytný historický aktér s totalitními nároky – a pasivní většiny podléhající všudypřítomné disciplinaci.¹⁸ Ostré oddělování ovládajících od ovládaných navíc svádí k hledání pomyslného dobra a zla v dějinách, které stojí na samé hraně etiky historikovy práce.¹⁹ Nelze však nesouhlasit s tvrzením, že „navzdory mnohým kritikám zůstá-

17 Talmon, Jacob: *O původu totalitní demokracie: politická teorie za Francouzské revoluce a po ní*, Praha, 1998, str. 233.

18 Tento přístup byl kritizován a postupně opouštěn tzv. revizionistickou generací historiků bádajících o dějinách SSSR. Viz např. Fitzpatrick, Sheila: *Everyday Stalinism: Ordinary Life in Extraordinary Times: Soviet Russia in the 1930s*, New York, 1999, nebo Cohen, Stephen: *Rethinking the soviet experiment. Politics and history since 1917*, New York, 1986. Mezi čelní kritiky totalitně historického přístupu při zkoumání dějin socialistického Československa patří Michal Pullman: Viz Pullman, Michal: *Sociální dějiny a totalitněhistorické vyprávění*, In: *Soudobé dějiny*, 3-4/2008.

19 Debatu na toto téma vyvolalo v poslední době vydání spisu Petra Placáka částečně vycházejícího z Talmonova přístupu, jehož autor však, jak se zdá, pokusení moralizovat dějiny podlehl: Placák, Petr: *Gottwaldovo Československo jako fašistický stát*, Praha 2015. Viz kritickou recenzi tohoto díla z pera Jakuba Rákosníka: Rákosník, Jakub: *Gottwaldův fašismus. Aktivistické dějepisceví Petra Placáka*, A2 kulturní čtrnáctideník č.25/26 a Placákovu reakci na kritiku: Placák, Petr: *Co znamená, že se fašizujeme*, In: *Přítomnost*, dostupné online na <http://www.pritomnost.cz/cz/politika/1229-co-znamená-ze-se-fasizujeme>.

vá teorie totalitarismu součástí analytické výzbroje sociálních věd²⁰ a to analytickou výzbrojí pro genezi bádání o diktaturách 20. století zásadní.

Bohumil Melichar

Jsem studentem 2. ročníku navazujícího magisterského studia na UHSD. Věnuji se zejména meziválečnému dělnickému hnutí se zvláštním zřetelem na radikální ideologie a sociální konflikty. Snažím se propojovat metody historiografie s koncepty dalších příbuzných humanitních věd při zkoumání minulosti. Rubrika „Tahouni historiografie“ by měla sloužit všem studentům, kteří se potřebují rychle seznámit s dnes již klasickou produkcí, která nějak významně ovlivnila náš obor, popřípadě příbuzné disciplíny. E-mail: bmelichar@seznam.cz

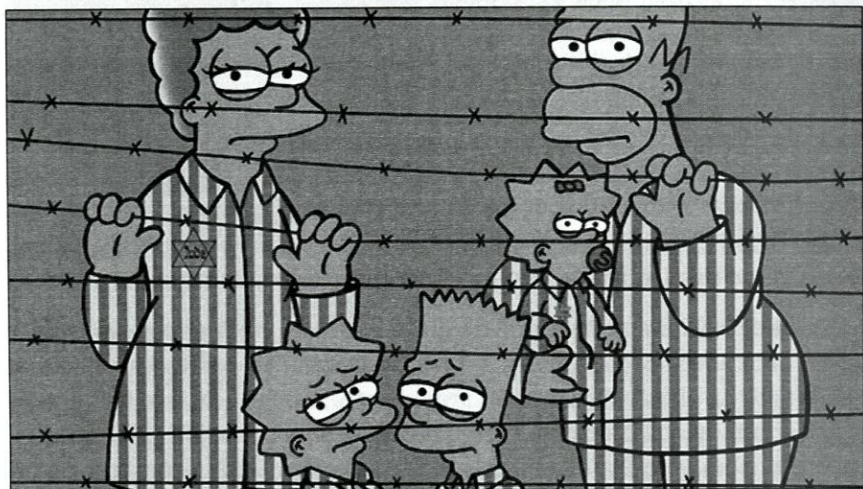

20 Rákosník, Jakub: *Gottwaldův fašismus. Aktivistické dějepisectví Petra Placáka*, A2 kulturní čtrnáctideník č.25/26.

Kunst

Never Again

Václav Sixta

Alexandro Palombo je současný umělec, jehož tvorba se vyznačuje vrstvením a ironickou interpretací převážně popkulturních obrazů v tematických cyklech. Věnuje se závažným společenským tématům, jako je například násilí na ženách, vykořisťování přírody nebo život lidí s postižením. Jeho dílo se nejvíce blíží žánru karikatury.

„NEVER AGAIN“ je série karikatur, která vznikla k výročí sedmdesáti let od osvobození Osvětimi. Kromě rodiny Simpsonových zde také vystupuje Anna Franková držící nápis „never again“. Autor k sérii připojil heslo „remember Not to Forget“.

Zdroj: <http://humorchic.blogspot.cz/2015/01/art-neveragain-by-alexandro-palombo.html>

Reflektují Palombovy obrazy spíše událost samotnou, nebo to, jak se na ni vzpomíná? Jaký význam má odkaz na ikonické fotografie holocaustu? Jaký narativ o holocaustu je spojen s projektem „Never again“? Mohl by být Homer zobrazen jako dozorce? A co na to Obýčejní muži Christophera R. Browninga?

Juhoamerické kmene v Brazílii a Patagónii

z etnografického hľadiska podľa Správy o prvej ceste okolo sveta spísanej Antoniom Pigafettom

Patrícia Molnárová

Cestopis Antonia Pigafettu o prvej ceste okolo sveta Ferdinanda Magellana¹

Magellan - portrét z cestopisu

Na prelome 15. a 16. storočia prichádza v európskych dejinách k mimoriadnemu zrýchleniu v oblasti vývoja a poznávania. Ľudia mali základné informácie v oblastiach, akými boli geografia či kartografia, a stredoveké predstavy o geocentrizme a plochej zemi už upadali do zabudnutia. Do popredia vystupuje expanzia v otázke priestoru, možnostiach prepravy a zjednodušení komunikácie. Európski vzdelanci sa o novinkách vo svete dozvedali z rozprávání, ktorých autormi boli buď samotní cestovatelia alebo iní účastníci ich ciest, či kronikári, ktorí aj keď sami necestovali, ale zbierali a zaznamenávali získané poznatky.²

Tieto informácie sa k odbornej aj laickej verejnosti najčastejšie dostávali formou cestopisov, ktoré zís-

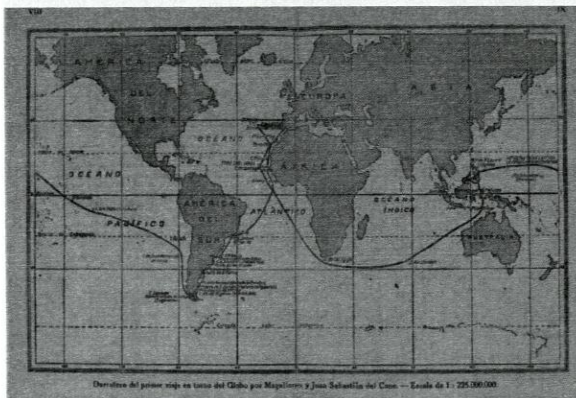
kavali popularitu vo všetkých kruhoch spoločnosti. Predstavovali nielen literatúru faktu s informáciami o neznámych krajinách, ale mohli byť vnímané aj ako forma dobrodružnej literatúry.

Cestopis reflektujúci poznatky o neznámych a vzdialených krajinách sa viaže aj k prvej plavbe okolo sveta, ktorú podnikol Ferdinand Magellan

1 Používa sa viac verzií mena. V rámci spracovaného textu sme sa rozhodli používať jednotnú podobu Ferdinand Magellan.

2 TODOROV, Tzvetan: Cestovatelé a domorodci. In: GARIN, Eugenio (ed): *Renesanční člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 247 – 248.

v rokoch 1519 – 1522. Informácie o plavbe a krajinách, ktoré Magellan navštívil zaznamenal Antonio Pigafetta v cestopise s názvom *Zpráva o první ceste kolem světa sepsaná od Antonia Pigafetty z Vicenzy, rytíře řádu rhodského*.³ Pigafetta bol súčasťou Magellanovej posádky. Jeho sociálne postavenie vyplýva zo samotného názvu diela, kde je uvedený rytiersky titul. Počas plavby zozbieral rozsiahle poznatky a informácie z oblasti geografie, biológie, kartografie, lingvistiky a ďalších odborov. Tie sa následne stali základom pre cestopisnú prácu, kde okrem faktov spísal aj svoje vlastné zážitky a dojmy.

Magellanova cesta 1519-21 z cestopisu

pravu sa nalodil vo funkcii *sobrasaliente*, čiže štatistu. Počas plavby bol na Filipínach ranený v rovnakom boji, v ktorom utrpel smrteľné zranenia Ferdinand Magellan. Po ukončení plavby v roku 1522 znovu cestoval a navštívil rôzne krajiny, mimo iné aj Francúzsko. Tam vstúpil do rytierskeho rádu Johannitov z Rhodosu a pôsobil ako rádový veliteľ v Novise. Popis Magellanovej plavby spísal niekedy okolo roku 1524.

Originál cestopisu vyšiel pod názvom *Primo viaggio intorno al Globo*⁵ v Miláne v roku 1800. Sprievodné poznámky k nemu uverejnil Carlo Amoretti. Už nasledujúci rok bol v Paríži vydaný francúzsky preklad *Premier voyage autour du monde par le chevalier Pigafetta*.⁶ K ďalším prácam so zamera-

Podľa diela *Ottův slovník naučný*⁴ bol Francesco Antonio Pigafetta italský cestovateľ, ktorý sa ešte pred rokom 1519 venoval štúdiu matematiky, kozmografie a námorným vedám. Narodil sa pravdepodobne okolo roku 1491 (presný dátum nie je známy).

Na Magellanovu vý-

3 PIGAFETTA, Antonio: *Zpráva o první ceste kolem světa*. Praha : Mír, 1975. 127 s.

4 Heslo: Pigafetta, Antonio. In: *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. XIX. Díl*. Praha : Argo – Paseka, 2000, [reprint], s. 722.

5 PIGAFETTA, Antonio: *Primo viaggio intorno al Globo terracqueo*. Milano : Galeazzi, 1800. s. 237. Dielo je dostupné na internete: https://books.google.sk/books/about/Primo_viaggio_intorno_al_globo_terracqueo.html?id=_8JUAAAACAAJ&redir_esc=y [cit. dňa 6. 6. 2016].

6 PIGAFETTA, Antonio: *Premier voyage autour du monde par le chevalier Pigafetta*.

ním na Magellanovu plavbu okolo sveta patria napríklad popis cesty od Maximilian de Transylvanie pod názvom *Maximilianus de Transylvanus de Moluccis insulis*⁷ napísaný v latinčine a vydaný v januári 1523. Výťah z denníka Magellanovho sprievodcu Mestre Baulistu vydal Nuñez de Carvalho v *Noticias para a historia e geographia das macões ultramarinas* v roku 1831 v Lisabone.⁸ Nemecké vydanie opisu Magellanovej cesty vyšlo v roku 1844 v Leipzigu pod názvom *Magellan oder die erste Reise um die Erde*.⁹ Najúplnejší popis objavnej cesty vydal lord Stanley v Londýne v roku 1875 pod názvom *The first voyage round the world by Magellan*.¹⁰

Okrem uvedených diel, ktoré patria medzi najznámejšie, respektíve medzi prvé, existuje mnoho ďalších vydaní,¹¹ či už ide o preklady prvotných prác, ich prepisy alebo celkom nové publikácie informujúce o prvej objavnej plavbe na základe poznatkov od Pigafettu či iných súčasníkov. Samotný Antonio Pigafetta dedikoval svoj cestopis „preslávenému a urodzenému pánovi Philipovi de Villers Lisleadamovi, veľmajstrovi rádu rhodského“.¹² Jeho dielo je doplnené kresbami a ilustráciami, ktoré detailne zachytávajú rôzne výjavy od znázornení domorodcov, domácich zvierat žijúcich na navštívených ostrovoch, lodí a portrétov až po zobrazenia mýtických bytostí. O tých zrejme predpokladal, že ich nájde počas svojej cesty alebo

Paris : H.-J. Jansen, 1800-1801. 415 s. Dielo je dostupné na internete: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k828291/f4.item.zoom> [cit. dňa 6. 6. 2016].

- 7 TRANSYLVANUS, Maximilianus: *De Moluccis insulis*. Cologne : Cervicornus, 1523. 30 s. Dielo je dostupné na internete: https://books.google.sk/books?id=TFSx11ejtD0C&pg=PP1&hl=sk&source=gb_s_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false [cit. dňa 6. 6. 2016].

- 8 Informácia je prevzatá z: Heslo: de Magalhães. In: *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. XVI. díl*. Praha : Argo, 1999, [reprint], s. 590 – 591.

- 9 BÜRCK, August: *Magellan oder die erste Reise um die Erde*. Leipzig : Bernh, 1844. 312 s. Dielo je dostupné na internete: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=chi.087379537;view=1up;seq=332> [cit. dňa 6. 6. 2016].

- 10 ALDERLEY, Lord Stanley of: *The first voyage round the world by Magellan*. London : T. Richards, 1874. 366 s. Dielo je dostupné na internete: <https://archive.org/stream/firstvoyageround00piga#page/n5/mode/2up> [cit. dňa 6. 6. 2016].

- 11 Taliansky písané diela v rokoch 1536 a 1550, neskôr anglické preklady vydané v Londýne v rokoch 1555 a 1577. Podľa: DAVIES, Surekah: *Renaissance Ethnography and The Invention of the Human*. Cambridge : Cambridge University Press, 2016, s. 153. Dostupné na internete: https://books.google.sk/books?id=XnljDAAAQBAJ&pg=PA159&lpg=PA159&dq=Maximilianus+de+Transylvanus+de+Moluccis+insulis&source=bl&ots=8A-_G3Q_uQ&sig=fjbEAGacQv03ZPcZua13p4eG5K0&hl=sk&sa=X&ved=0ahUKewjsid_D3ZPNAhWKVxQKHcQDD1IQ6AEIW-jAN#v=onepage&q=Pigafetta&f=false [cit. dňa 6. 6. 2016].

- 12 PIGAFETTA, Zpráva o první cestě..., s. 3.

o nich počul rozprávať domorodých obyvateľov.

Etnografia brazílskeho obyvateľstva

Vo svojom cestopise sa Pigafetta do značnej miery zaoberá opisom domorodého obyvateľstva ako na kontinente – v Južnej Amerike – tak aj na ostrovoch Oceánie, ktoré počas plavby navštívil. Dielo tak predstavuje významný historický prameň z hľadiska etnografie. Hoci ide o prameň subjektívnej povahy, prináša podstatné informácie o spôsobe života juhoa-merických kmeňov, ich každodenných zvykoch, náboženských tradíciách, a taktiež ponúka aj náhľad na spôsob ich komunikácie a ich jazyk, teda približuje aj lingvistické hľadisko.

Antonio Pigafetta

Prvým kmeňom, s ktorým sa autor cestopisu počas plavby stretol, a ktorý podrobne opisuje je kmeň v zemi Verzinov, ako ju sám nazýva: „Když sme takto rovníkovú čáru překročili, k jihu se obrátivše, severní hvězdou sme z očí ztratili a pak v kurzu jiho-jihozápadním plující k souši jsme dorazili, jež se nazýva zemí Verzinu a 23 a ½ stupne směrem k pólu antarktickému.“¹³ Uvedený opis sa vzťahuje k dnešnému územiu Brazílie, o ktorom sa Pigafetta, čo do veľkosti, vyjadruje v superlatívoch. Vlastnými slovami opisuje nové územie takto: „Tato zeme Verzinu hojnosti všeho oplývá a je větší než Španelsko, Francie a Itálie dohromady: Patří králi portugalskému.“¹⁴

¹³ PIGAFETTA, Zpráva o první cestě..., s. 10.

¹⁴ PIGAFETTA, Zpráva o první cestě..., s. 10.

Pomenovanie krajiny – Verzin – ktoré Pigafetta použil, je odvodené od dreviny vyskytujúcej sa na území Brazílie. Brazílske drevo, označované termínmi Pau-Brazil, Pau de Pernambuco alebo tiež Ibirapitanga, sa využíva ako stavebný materiál aj ako súčasť textilného priemyslu (farbenie látok). Rovnako je vhodné na výrobu slákov,¹⁵ od čoho je odvodený jeho prívlastok, hudobné drevo. Oba spôsoby využitia domáceho artiklu opisuje aj Pigafetta, pričom zdôrazňuje, že tohto druhu dreva sa v krajine nachádza dostatok. Ako príklad jeho využitia na stavbu, zaznamenáva udalosť, keď im domorodí obyvatelia postavili dom z dreva verzinov, nakoľko predpokladali, že sa u nich zdržia dlhší čas.¹⁶

Do „krajiny Verzinov“ priplávala Magellanova posádka podľa Pigafettových záznamov pred Vianocami, dňa 13. decembra 1519.¹⁷ Opis obyvateľstva, s ktorým sa stretol je veľmi detailný. Ako prvý aspekt, ktorým ich charakterizuje, uvádza, že domorodci nie sú kresťanmi, nič neuctievajú, ale žijú v súlade s prírodou a jej zákonmi, ktoré však často bývajú kruté. Danú krutosť ilustruje na príklade ženy, ktorá stratila jediného syna a následný akt pomsty jeho kmeňa pozostával zo zajatia nepriateľa, ktorý ho zabil. Ten bol následne zavraždený a jeho mäso sa skonsumovalo ako jedlo. Uvedený prejav kanibalizmu nie je dôsledkom krutosti ako takej, ani prvotnej potreby získavania potravy. Ide primárne o rituál, osvojený zo starších čias, ktorý sa postupne medzi kmeňmi vyvinul v tradíciu. Je však možné aj to, že ide iba o príbeh rozprávaný medzi námorníkmi, lebo ani sám Pigafetta si ho neoveroval, iba túto historku počul. Uvádza to slovami: „*To mi povedel Iohane Carnagio, kormidelník, ktorý s námi plul a ktorý v této zemi čtyri roky pobyl.*“¹⁸

Napriek tomu, že obyvatelia nevyznávali kresťanskú náuku, existovali niektoré prvky, ktoré mali s európskym náboženstvom spoločné. Patrili k nim napríklad partnerská, respektíve manželská vernosť. Pigafetta uvádza, že ženy by svojich manželov nikdy nepodviedli, pričom dodáva, že sa im odávajú iba v noci a sú žiarlivé (čo platí aj opačne).

Podrobný opis obyvateľstva¹⁹ uvádza domorodcov ako ľudí s viac hnedou či olivovou, než čiernou pokožkou. Muži i ženy chodiajú nahí a ich telá

15 O využití opisanej dreviny v hudobnom odvetví bol natočený dokumentárny film v roku 2009. Film je dostupný na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=DyETBYW-BOU> [cit. dňa 6. 6. 2016].

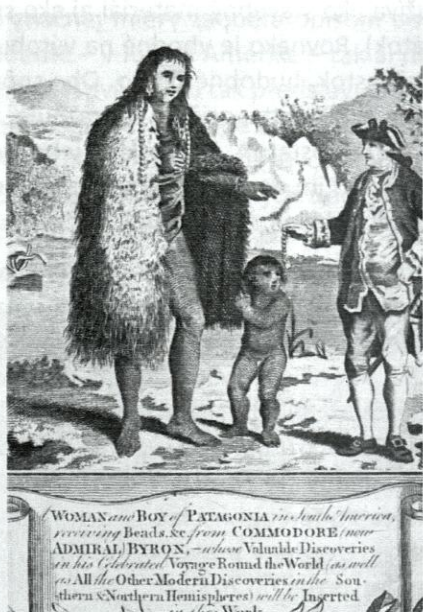
16 ALDERLEY, *The first voyage...*, s. 46 – 47.

17 ALDERLEY, *The first voyage...*, s. 43.

18 PIGAFETTA, *Zpráva o první cestě...*, s. 10.

19 ALDERLEY, *The first voyage...*, s. 44 – 46.

sú u oboch pohlaví zbavené ochlpenia. Oblečenie v týchto oblastiach je raritou, nakoľko jedinou možnosťou ako sa dá získať je formou výmenného obchodu alebo darov od prichádzajúcich Európanov. K ďalším charakteristickým znakom domorodcov patrí zvyk farbiť si pokožku tela aj tváre, a rovnako tak prepichovať si spodnú peru. V troch prepichnutých otvoroch sú vložené malé okrúhle kamene slúžiace na ozdobu. Zaujímavým faktom je tiež to, že muži nezvyknú nosiť bradu. Pri zaznamenávaní veku obyvateľov zachádza Pigafetta k hyperbolizácii reality. Uvádza, že sa dožívajú sto až stodvadsať rokov, čo nezodpovedá skutočnosti, aj keď priemerný vek zrejme mohol byť vyšší, než akí poznali Európania. V tom prípade mohol autor cestopisu využiť zveličenie faktu, ktorý bol pre neho prekvapivým.

Patagónci

Na druhej strane je nutné vziať do úvahy formy a spôsoby liečenie prípadných ochorení u domáceho obyvateľstva, ktoré nepoznalo „vymoženosti“ moderného európskeho sveta. Choroby medzi Indiánmi sa liečili bylinami a olejmi, teda prírodnou formou, keďže iní nepoznali. Chirurgické zákroky, často pochybné, boli súčasťou rituálov a sprevádzala ich sugestívna hudba alebo spev. Je možné premýšľať o úlohe, ktorú zohrávalo liečiteľstvo v kultovom náboženstve a predstavách domorodcov. Napriek tomu, že prírodná liečba bola až prekvapivo úspešná, riziká, ktoré sa spájali s bojovým spôsobom života dlhý pobyt na tomto svete nesľubovali.²⁰

Zvyky v bývaní sa tiež stali predmetom Pigafettovho záujmu, hoci rovnako ide o záznam, pri ktorom je možné vysloviť pochybnosti. Opisuje domy (brazílske slovo ich označuje ako „boy“) ako dlhé stavby, v ktorých žila veľká skupina ľudí. Podľa Pigafettu mohlo ísť až o stovku obyvateľov.²¹ V porovnaní so súčasnou literatúrou, uvádza Ján Klíma v monografii Deji-

²⁰ KLÍMA, Ján: *Dejiny Brazílie*. Praha : Lidové noviny, 1998, s. 16.

²¹ PIGAFETTA, *Zpráva o první cestě...*, s. 11.

ny Brazílie²² takýto príbytok Indiánov pod názvom taba, čo znamená dlhý dom. Je to forma domu, ktorý taktiež slúži ako obydlie pre veľký počet ľudí. Obyvatelia tvoria jednu veľkú komunitu, oddelenú len priečkami. Tiež by bolo možné hovoriť o členení priestoru na menšie parcely tvoriace príbytok jednotlivých rodín. Každá rodina mala svoje vlastné ohnisko, ale v blízkej sýpke a sklade múky pracovali ženy spoločne. Samotné stavby boli chránené sústavou palisád postavených v tvare kruhu. Súčasťou interiéru boli siete slúžiace na spanie. Tento opis sa zhoduje s tým, ktorý uvádza ja Pigafetta vo svojom cestopisnom diele.

Opisovaný spôsob bývania je medzi pôvodným obyvateľstvom Brazílie zachovaný aj do súčasnosti. V 21. storočí stále existujú kmene, ktoré žijú v obrovských domoch označovaných termínom maloca, čo znamená obydlie slúžiace rozsiahlej rodine. Namiesto postelí používajú hojdacie siete zavesené na trámoch domu.²³

K rodinným zvykom brazílskych obyvateľov, ktoré sú v cestopise uvedené, patrí vzájomná pomoc medzi mužmi a ženami. Ženy napríklad zadovážujú potrebnú potravu alebo iné nevyhnutnosti mimo domu a veci nosia v košoch na hlavách. Sú sprevádzané deťmi, ktoré nosia v šatke alebo sieti upevnenej okolo hrdla.²⁴

V rámci výmenného obchodu, ktorý bol nevyhnutnou súčasťou každej objavnej plavby mimo známych oblastí Európy, zaznamenal Pigafetta vo svojom diele niekoľko informácií. Zameriava sa na potraviny, ktoré námorníci v tejto oblasti získali. Patrili k nim sliepky, mäso z anta pripomínajúce chuťou hovädzinu, ryby, batáty aj sladké píniové šišky. Veci, s ktorými obchodovali však neboli len bežným typom spotrebného tovaru ako nože alebo háčiky na ryby. Ku kurióznym výmenám patrila napríklad hracia karta zobrazujúca žaluďového kráľa, ktorú Indiáni vymenili za šesť sliepok. Rovnaký obchod prebehol aj s roľníčkou a s mnohými inými predmetmi, ktoré Európania považovali za každodennú súčasť svojho života a ich hodnota bola pre nich takmer nulová. Ľudia, ktorí však nepoznali výdobytky vtedajšieho moderného sveta, boli uchvátení drobnosťami, nad ktorými by sa človek v Španielsku či inej oblasti Európy nikdy nepozastavil. Magellanova posádka strávila v zemi Verzinov – Brazílii – trinásť dní a následne pokračovala ďalej smerom na juh k antarktickému pól.

22 KLÍMA, *Dejiny Brazílie*. s. 15.

23 *Brazilian Indians*. Dostupné na internetovej stránke: <http://www.survivalinternational.org/tribes/brazilian> [cit. dňa 7. 6. 2016].

24 ALDERLEY, *The first voyage...*, s. 46.

Etnografia patagónskeho obyvateľstva

Druhou skupinou obyvateľov, ktorým je v Pigafettových poznámkach venovaný pozornosť je domorodý kmeň žijúci v južnom cípe amerického kontinentu – v Patagónii. Prvé dojmy, ktoré Európania zaznamenali pri strete s obyvateľmi vypovedali o prekvapení. Pigafetta označuje Patagóncov ako obrov: „Byl tak veliký, že jsme mu do pasu dosahovali, a dobře rostlý, hlavu měl velikou a skoro celou červeně pomalovanou, kolem očí byl nažluto a na každé líci, uprostřed, měl namalované srdce. Ta trocha vlasů, co měl, byla nabílo natřena; oden byl v kůži zvířecí, jemne k sobě sešitě [...] na nohou měl tutéž kůži, která mu jako obuv nohy pokrývala...“²⁵ Podobne ako mužov, je zaznamenaný aj opis tamojších žien, ktorý u Pigafettu nevyvolal mimoriadne nadšenie: „Tyto ženy nejsou tak velké, ale zato řádne tlusté. Nadrá mají na loket dlouhá, jako jejich muži jsou oblečené a pomalované a jen na přirození kožešinku mají, která je kryje.“²⁶

Uvedené charakteristiky sa na prvý pohľad môžu európskym čitateľom, rovnako ako prvým objaviteľom, zdať neskutočné. S prihliadnutím na priemernú výšku Európanov, ktorá bola v 15. storočí nižšia v porovnaní so súčasnosťou, naozaj mohli námorníci predpokladať, že sa stretli s obrami. Na druhej strane existuje aj celkom racionálne vysvetlenie, ktoré predkladá autor Claire Jowitt. Píše, že už francúzsky spisovateľ Jena Bodin pri niesol vysvetlenie nadpriemerného vzrastu patagónskeho obyvateľstva. Podmieňoval ho klimatickými podmienkami a prostredím, ktoré bolo drsnejšie a chladnejšie, než aké býva v Európe. Ako jeden z faktorov uvádza tiež zvýšený apetít obyvateľov.²⁷

K vzhľadu domorodcov, ich tradíciám v bývaní, náboženstve aj liečiteľstve je v Pigafettovom zázname aj niekoľko ďalších poznámok.²⁸ Podľa opisov nosili muži vlasy ostrihané nakrátko a čelo mali previazané bambusovým povrazom. Ten slúžil ako čelenka, do ktorej si zasúvali perá v prípade, že

25 PIGAFETTA, *Zpráva o první cestě...*, s. 15.

26 PIGAFETTA, *Zpráva o první cestě...*, s. 16.

27 Voľný preklad autora. Originálne znenie: „The influential French writer Jean Bodin explained the giants Magellan claimed to have seen in Patagonia as a result of the gross appetites of the people living in extreme cold that increased the size of their bodies.“ In: JOWITT, Claire: Richard Hakluyt and Travel Writing in Early Modern Europe. Hakluyt Society, 2016. Dostupné na internete: https://books.google.sk/books?id=RcTOCwAAQBAJ&pg=PT392&lpg=PT392&dq=European+Travel+Writings+and+the+Patagonian+giants&source=bl&ots=A_rG6lue5s&sig=8AJgh5v_PrBenITolyYx9vEJvYc&hl=sk&sa=X&ved=0ahUKewjXhNic55jNAhWB-zxQKHQXwCkwQ6AEIRzAF#v=snippet&q=giants&f=false [cit. dňa 8. 6. 2016].

28 ALDERLEY, *The first voyage...*, s. 50 – 55.

sa chystali na lov. Ďalej píše o mimoriadnej rýchlosti domorodcov, ktorý bežali rýchlejšie, než kôň. Nemali zbrane, iba luky a šípy, ktoré nosili výhradne muži. Ženy, na druhej strane, nosili všetko ostatné, muži im s nákladom nepomáhali, avšak na svoje ženy boli veľmi žiarliví. Na rozdiel od obyvateľov Brazílie nemajú domy v podobe veľkých stavieb, ale žijú v príbytkoch postavených z koží zvierat, ktoré ulovia. Tieto príbytky (možno v podobe stanov) sú pravdepodobne prenosné, nakoľko Patagónci putujú z miesta na miesto. Žijú teda nomádskeým spôsobom života. Živia sa surovým mäsom a sladkým drevkom označovaným v ich jazyku ako Capae. Okrem toho cestopis zaznamenáva predpoklad, že obyvatelia sa živia určitým druhom bodliakov. Dedukcia vyplýva z následných nevoľností spôsobujúcich zvracanie, pričom zvratky zelenej farby sú premiešané s krvou. Spôsob liečby je dosť netradičný: „Když tyto lidí břicho bolí, místo ab projímadlo vzali, vrazí si do krku tak na dvě dlaně i víc šíp.“²⁹

Ďalej nasleduje opis procedúry, ktorý by súdobá spoločnosť mohla označiť ako púšťanie žilou. Domorodci pri bolestiach hlavy vykonajú priečny rez nožom cez čelo a potom krížom cez trup a ďalej cez paže, nohy a iné časti tela. Týmto spôsobom nechávajú krv vytekať z organizmu. Dôvodom je viera, že zlá krv nechce byť v tele človeka a je potrebné ju odstrániť, aby nespôsobovala zápal. Táto metóda natoľko podobná s najzaužívanejšou liečbou ochorení aj v Európe vyvoláva otázku, nakoľko išlo o modernú liečbu a nakoľko to bol na starom kontinente zastaraný postup, ktorého sa však lekári dogmaticky pridržali?

Po stránke náboženskej sa kmene Patagónie, rovnako ako tie brazílske, radia k pohanom. Majú vlastné obrady a rituály, ktoré dodržiavajú. Svojho najvyššieho boha označujú menom Settebos a menších bôžikov zase nazývajú Cheleulle. Podľa opisu domorodca, ktorý Pigafetta zaznamenal, démon Settebos vyzerá nasledovne: „...*démona videl s dvěma rohy na hlavě a dlouhými chlupy, které mu nohy pokrývali a že oheň mu z huby a řiti šlehá.*“³⁰

Opis je do značnej miery podobný zaužívanej predstave kresťanov o diablove, takže by sa dalo polemizovať o istej podobnosti, či už bližšej alebo vzdialenejšej. Hoci na prvý pohľad ide po fyzickej stránke o podobnosť či kontinuitu, je tu aj rozdiel. Kým kresťania vnímali a stále vnímajú diavla ako synonymum zla a teda negatívny element, pre domorodých obyvateľov v južnom cípe amerického kontinentu je podobne opisovaná entita

29 PIGAFETTA, *Zpráva o první cestě...*, s. 18.

30 PIGAFETTA, *Zpráva o první cestě...*, s. 18.

predmetom uctievania. Pigafetta sa taktiež zmieňuje o pohrebných rituáloch, zaznamenaných ako tanec desiatich až dvanástich mužov okolo tela zomrelého.

Lingvistika a lexikálna zásoba obyvateľov Brazílie a Patagónie

Predmetom etnografického záujmu Antonia Pigafettu sa počas objavnej plavby stal aj jazyk ako komunikačný a dorozumievací prostriedok. Je potrebné si uvedomiť, že komunikácia na začiatku 16. storočia, a najmä pri objavných plavbách európskych moreplavcov, vytvárala výraznú bariéru. Ľudia komunikujúci univerzálnou latinčinou vzdelancov, či národnými jazykmi, často taliančinou alebo španielčinou, sa v nových krajinách stretávali s ľuďmi existujúcimi mimo vyspelú civilizáciu. Domorodci mali vlastné rituály, zvyky a tradície. Ich každodennosť sa odlišovala od tej, na ktorú boli obyvatelia Európy zvyknutí. Pri svojich výpravách objavovali celkom nový svet, novú kultúru a bezpodmienečne aj nový jazyk. Pritom sa často stávalo, že jediným spôsobom komunikácie ostávala znaková reč, mímika a gestika tváre a tiel, pričom bolo potrebné dúfať, že si ju obe strany správne vyložia.

Pigafetta počas svojho krátkodobého pobytu medzi domorodým obyvateľstvom zaznamenal slová, ktoré počul a v jeho cestopise sa stretávame s pokusom o vytvorenie akéhosi krátkeho slovníka. Líšil sa v rozsahu zaznamenaných slov z Brazílie a následne slov zaznamenaných u obyvateľov Patagónie. Kým u brazílskych kmeňov je to len osem slov, u patagóncov ide o vyšší počet – viac než osemdesiat slov. Je možné predpokladať, že tento fakt je ovplyvnený dĺžkou pobytu v jednotlivých oblastiach. Pomer predstavuje trinásť dní v Brazílii k piatom mesiacom v Patagónii. Druhým dôvodom môže byť ústretovosť obyvateľstva. V Patagónii spomína Pigafetta až dvoch mužov, s ktorými nadviazal priateľský vzťah, a ktorí mu, pravdepodobne, pomohli s rekonštrukciou jazyka pri tvorbe jeho poznámok.

Následné tabuľky uvádzajú pre porovnanie niekoľko slov z jazyka oboch kmeňov:

Záver

Cestopisy predstavovali od svojho vzniku formu literatúry, ktorá slúžila odbornej aj laickej verejnosti. Išlo o žáner nachádzajúci sa na rozhraní vedeckej a populárnej literatúry. Funkcia prvých cestopisov na začiatku 16. storočia však bola viac náučná, a ešte sa natoľko neprejavovala subjektivita autora, ako v neskorších prácach z 18. storočia. Tento trend môže

byť spôsobený aj s ohľadom na funkciu ciest. Kým v 16. storočí bolo primárnym cieľom poznávanie, o dve storočia neskôr už šľachtici aj meštania cestovali primárne za oddychom. Do popredia sa tiež dostávali takzvané galantné cesty, pri ktorých mali mladí predstavitelia šľachty načerpať skúsenosti a spoznať svet. Neboli to však už objavné cesty v takom zmysle ako na začiatku novovekých dejín, kedy sa pred cestovateľmi otvárali nekonečné možnosti nových, dovtedy neprebádaných krajín.

Antonio Pigafetta, urodzený pán z Vicenzy a rytier rádu rhodského, sa zúčastnil prvej objavnej plavby okolo sveta pod vedením Ferdinanda Magellana v rokoch 1519 – 1521. získané poznatky spísal formou cestopisu, ktorý následne venoval veľmajstrovi svojho rádu. Jeho prácu možno označiť ako multitematický. Písal o klimatických podmienkach, geografii, faune aj flóre, ale veľkú pozornosť venoval aj otázkam etnografie pôvodného obyvateľstva, s ktorým sa stretol. Zaznamenal ich vzhľad, zvyky, kultúru,

Brazília	Patagónia
Proso // maiz	Hlava // her
Hrebeň // chigap	Oko // other
Múka // hui	Tvár // cogechel
Dobré a lepšie // tum maragathum	Telo // gechel
Nožnice // pirame	Koleno // tepin
Udica // pinda	Áno // rey
Rolníčka // itanmaraca	Nie // ehen
Nôž // tacse	Fortuna // ohone
	Hrniec // aschanie
	Bežať // hani
	Čierna farba // ainel
	Klietka na vtáky // cleo

tradície, ale aj jazyk, náboženstvo či spôsoby bývania. V prípade kmeňov Brazílie uviedol aj zmienky o prejavoch kanibalizmu v tejto oblasti, kým u obyvateľov Patagónie zaznamenal spôsoby domáceho liečiteľstva a bližšie sa venoval otázke pohanských rituálov a ich božstiev.

Všimol si rozdiely v mentalite Indiánov navzájom, ale aj v porovnaní s európskym obyvateľstvom. Tieto charakteristiky sa často prejavovali pri výmennom obchode s námorníkmi, ktorý je tiež dôsledne opísaný. Jeho

práca je jedinečná v mnohých smeroch, najmä preto, že patrí medzi prvé svojho druhu, keďže cestopis bol vydaný po prvý krát v roku 1523 a neskôr sa jeho preklady šíрили vo všetkých centrách Európy od Milána, cez Kolín až do Paríža.

Patrícia Molnárová

Som študentkou prvého ročníka magisterského stupňa štúdia na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici. Mojim študijným programom je učiteľstvo slovenského jazyka a literatúry a histórie. Viac inklinujem k histórii, hoci rada využívam metódu interdisciplinarity pri prepájaní oboch odborov. V rámci dejinných období sa vo vlastnom výskume zameriavam na novoveké európske dejiny - v súčasnosti na Dánsko v 18. storočí.

Bavia ma dejiny umenia a architektúra a týmto smerom bola orientovaná aj moja záverečná bakalárska práca. Na katedre histórie som podpredsedníčkou Študentskej historickej spoločnosti a členkou redakčnej rady študentského časopisu Acheron. Najčastejšie ma nájdete v knižnici nad knihami alebo vo fakultnej kaviarni pri šálke kávy

Anketa

Jak byste studentům historie vysvětlil/a pojem kolektivní reprezentace?

Jiří Štaif

„O pojmu kolektivní reprezentace by se dalo nepochybně dlouze sofistikovane diskutovat. Pro studenty historie na FF UK je po mém soudu důležité, aby se na pojmy, které jim nejsou dostatečně srozumitelné, ptali svých učitelů, osobně jejich zájem upřený tímto směrem velmi vítám. V tomto případě bych jim zřejmě odpověděl na otázku, co si lze představit pod pojmem „kolektivní reprezentace“ asi toto: Pod tímto pojmem si lze představit soubor znaků, jež mají symbolický rozměr, zastupují přitom charakteristické vlastnosti nějakého celku, a tak z něj pomáhají vytvořit důležitý sociální fenomén. Nebývá tomu tak ovšem jen v těch případech, kdy je veřejnost (nebo její část) ochotna vnímat takto chápanou symboliku pozitivně. Kolektivní reprezentace a její symbolika mají totiž v sobě obsaženou hodnotovou komponentu, která může veřejnost aktuálně nebo perspektivně polarizovat. Předpokládám, že po tomto pracovním vymezení bych uvedl nějaké příklady: společné cvičení sokolů na sokolském sletu může reprezentovat, resp. symbolizovat jejich jednotu v úsilí bránit fyzicky české národní zájmy, statistický vzorek konstruovaný podle určitých pravidel je možno za jistých okolností považovat za reprezentanta celku, socha T. G. Masaryka může symbolizovat společenské úsilí o budování demokratického Československa u těch, kteří jsou připraveni se nechat touto symbolikou oslovit. V případě, že tomu tak není, pak pro ně může symbolizovat něco zcela jiného. Historik by měl proto vnímat tuto problematiku kontextuálně, resp. analyzovat, proč se společenská role takto chápané reprezentace významově posouvá, resp. mění. Po těchto či jiných příkladech bych očekával, že studenti vynesou k mému vymezení pojmu „kolektivní reprezentace“ své připomínky. O nich bychom měli následně diskutovat ve snaze dobrat se, pokud to bude možné, jeho analogického chápání“.

Daniela Tinková

„Já bych řekla, že to je něco, co se vyvinulo z konceptu mentalit v 80./90. letech 20. století, zvláště ve francouzské historiografii, a je to výraz pro představy o nějakém jevu, které sdílí, dejme tomu, lidé z určité epochy nebo z určitého národa. Jsou to spíš nevědomé, nereflktované způsoby představ o něčem. Ještě bych to třeba doplnila nějakým konkrétním příkladem. Je to spjato s výrazem *imaginaire*, do jisté míry nepřeložitelným, označujícím imaginárno, představivost o něčem. Vezměme si třeba čarodějnice. *Représentation collective* o čarodějnicích by zde byly atributy, které raně novověký člověk připisoval čarodějnicím (jejich magická moc, to, co dělají v noci, že létají na koštěti, čím se mažou...), a co sdílí většina společnosti, přičemž to bere jako samozřejmou věc, o které se nepřemýšlí, která se kriticky nehodnotí.“

Václav Drška

„Mohl by to být deindividualizovaný způsob prezentace určitých sociálních skupin, například stavů, prostřednictvím institucí. Například parlament v Anglii je způsob kolektivní prezentace (nebo reprezentace) stavů shromážděných v parlamentu. Já sám ale pojem kolektivní reprezentace nepoužívám.“

Reportáž o Erasmu ve Vídni

aneb „kavalírská cesta“ jednoho fildáka“

Filip Binder

Jelikož se ve své diplomové práci věnuji zahraničním výpravám české a rakouské šlechty podniknutým v 18. a 19. století, vím, jak moc může cestování ovlivnit život člověka. Když jsem letos jednoho chladného únorového rána nastoupil na Florenci do autobusu, byl jsem proto více než zvědav, co všechno mě čeká poté, až z něj po čtyřech hodinách jízdy vystoupím. Mým cílem totiž byla Vídeň, hlavní město Rakouska, které se mi mělo stát na několik měsíců novým domovem a jehož největší a nejstarší univerzita pak druhou alma mater. Hned na úvod mohu konstatovat, že jsem během těchto více než čtyř měsíců velmi mnoho zažil, prožil, poznal a doufám, že se i něčemu naučil. K tomu by ovšem bývalo nedošlo, nebyť rozhodnutí a odhodlání vydat se na Erasmus.

Co se týče přípravné a rozhodovací fáze, byl jsem už v rámci bakalářského cyklu odhodlán vycestovat do zahraničí, jelikož podle mého názoru je Erasmus možností, jak vyzkoušet něco nového a vydat se vstříc dobrodružství. Samotný výjezd jsem však zamýšlel realizovat až v navazujícím studiu. Když poté v jeho prvním ročníku přišel čas podat přihlášku, měl jsem jako velký fanoušek německého jazyka a vlastně i všeho německého a rakouského jasno v tom, že bych chtěl svůj pobyt strávit v německojazyčném prostředí. Studium v Německu či Rakousku (jelikož o Lichtenštejnsku jsem neuvažoval a Schwizerdütsch považuji za vtipnou, avšak velmi zvláštní formu německého jazyka) pro mě mělo navíc mít i čistě praktický význam týkající se studia, a sice dostupnost literatury potřebné pro tvorbu a psaní diplomové práce, kterou naše knihovny nedisponují. Po rozvažování mezi Vídni a Berlínem padla volba (jak už ostatně vyplývá z předchozích řádků) právě na Vídeň, úžasné město, jehož atmosféru jsem si oblíbil ještě před svým pobytem na Erasmusu.

Po všech formalitách přišel únor 2016 a čas odjezdu na mou jednosemestrální studijní stáž se neúprosně blížil. Přestože jsem se do Rakouska velmi těšil, nedočkavost se u mě v posledních dnech pochopitelně střídala s nervozitou. Nyní jsem mohl na vlastní kůži zažít, jak se asi cítili hrdinové mé diplomové práce i další urození, když se vydali (a to mnohdy v ještě mladším věku) na delší dobu do zahraničí – například na svou kavalírskou cestu, jejímž cílem bylo kromě vlastního studia na univerzitách (či šlech-

tických akademiích) i naučení či zlepšení se v cizích jazycích, poznávání kultury a pamětihodností, formování vkusu a navazování nových společenských kontaktů. V tomto ohledu se plány mé (ale určitě i mnoha jiných studentů) příliš nelišily, a proto si dovolím s velkou dávkou nadsázky říci, že jsem se v únoru vydal také na jakousi „kavalírskou cestu“. Jelikož hrabě Leopold I. Berchtold, velký světoběžník závěru 18. století, ve svých spisech doporučuje, aby si cestovatelé vedli během výprav podrobné zápisky, vypravil jsem se do Vídně i s propiskou a svým cestovním deníkem v ruce a v průběhu více než čtyř měsíců do něj německy a kurrentem zaznamenával všechno, co se během mého pobytu stalo – přesně tak, jak to kdysi na cestách činili mladí kavalíři i jiní aristokraté.

Na rozdíl od hrdinů své diplomové práce jsem se ubytoval v komplexu někdejšího plynojemu, tedy Gasometeru, kde se nacházela moje kolej. Velmi často jsem ovšem říkal, že spíše bydlím v „obchodáku“, jelikož první tři patra Gasometeru vyplňovaly obchodní dům a koncertní hala, zatímco ve vyšších patrech se nacházely byty a již zmíněná kolej. Mým spolubydlícím byl Taras z Ukrajiny, který se před dvěma lety rozhodl pro studium informatiky ve Vídni. Do naší pospolitosti pak ještě patřila „dívka od vedle“ Bike, studentka matematiky z Turecka,

se kterou jsme sdíleli společné prostory a mnohdy dlouho do noci konverzovali o nejrůznějších tématech.

Z Gasometeru jsem to měl přibližně půl hodiny cesty metrem na univerzitu, jejíž hlavní budova se nacházela na Ringstraße. Přestože nemám problém zorientovat se v budově v Celetné (které se – jak jsem slyšel – přezdívá „Bradavice“), pamatuji si, že jsem před informační schůzkou během úplně první návštěvy vídeňské univerzity hledal více než půl hodiny příslušnou učebnu. I v příštích dvou měsících se ale ještě několikrát stalo, že jsem zabloudil, když jsem hledal nějakou z knihoven nebo poslucháren. Co se týče přednášek a seminářů, mohli si výměnní studenti zapsat jakýkoliv předmět. Na rozdíl od většiny studentů na Erasmu jsem se nerozhodl pro kurzy vyučované v angličtině, ale němčině, které jsem navštěvoval

s domácími studenty z Rakouska. Problémy rozumět nebo zapojit se do průběhu hodin jsem neměl, nicméně na druhou stranu jsem na Erasmus odjížděl již s poměrně dobrou znalostí němčiny (na rozdíl od angličtiny, v níž jsem si potřeboval osvěžit komunikační dovednosti). Konkrétně jsem si zapsal pět přednášek a jakýchsi „polo-seminářů“ týkajících se historie, archivnictví a dějin umění. Musím říct, že jsem měl v tomto ohledu šťastnou ruku, protože se jednalo o předměty velmi zajímavé a poutavé, při nichž jsem se dozvěděl mnoho nového. Rovněž jsem měl štěstí i na dobré a milé vyučující, již byli dalším důvodem, proč jsem na hodiny chodil rád.

Co se týče možnosti komparace, netroufám si na základě jednoho semestru tvrdit, že jsem studium historie na Universität Wien poznal natolik, abych byl schopen jeho srovnání s výukou na FF UK. Nicméně mě napadá (přičemž musím zdůraznit, že je to třeba jen můj názor), že ve Vídni nebyl v porovnání s Prahou kladen až takový důraz na faktografii, co se politických dějin týče. O to větší pozornost ale byla podle mě věnována metodologii. Také se mi zdá, že jsou rakouští studenti do určité míry aktivnější a zvědavější, a to i v rámci přednášek. Nešlo naopak přehlédnout věci, které jsou na obou univerzitách stejné, a v některých případech se mi zdály být až úsměvné. Příkladem může být skutečnost, že i v Rakousku je studentům se vši vážností neustále zdůrazňována nutnost toho, aby se poctivě učili číst kurrent a aby se zabývali latinou (stejně jako bychom se měli němčině a latině věnovat my). Rovněž jsem zjistil, že porozumění německým textům například ze 17. století činí mnohým rakouským kolegům stejné problémy jako českým studentům, takže určitě nemusíme propadat panice.

Tak jako mladí kavalíři na své cestě za poznáním jsem ani já netrávil veškerý čas pouze na univerzitě. Pocit z prvního dne ve Vídni, kdy jsem si uvědomil, že ve městě, ve kterém strávím více než čtyři měsíce, nikoho neznám, brzy zmizel. Už od prvního týdne jsem totiž začal poznávat mnoho zajímavých lidí. V minulosti nabádali šlechtičtí rodiče urozené potomky, aby v zahraničí netrávili příliš mnoho času se svými krajany, jelikož by se nezdokonalili v cizích jazycích. Přestože mně toto rodiče na srdce nekladli (naopak se vždy se zaujetím ptali, jestli v Rakousku poznávám nějaké Čechy), před odjezdem na Erasmus bych býval určitě řekl komukoliv, že se v zahraničí budu snažit poznat spíše lidi z jiných zemí. Nicméně když jste v zahraničí, realita se velmi často liší od vašich plánů a záměrů, a vy tak třeba za čtyři měsíce poznáte více Čechů, než s kolika se seznámíte doma za několik let... což byl můj případ. Začalo to jednou večerní sešlostí nedaleko Karlsplatzu, pořádanou oficiální studentskou organizací ESN

(*Erasmus Student Network*). Když jsem se během tohoto večera v jednom okamžiku vzdálil od anglických studentů architektury, slyšel jsem, jak kdosi nalevo ode mě dívčím hlasem pronesl větu „*I am from the Czech Republic*“. Okamžitě jsem zpozorněl, dotyčné dívce se představil a dal se s ní do řeči. Za chvíli k ní přišla její kamarádka, taktéž Češka. Seznámení s ní pro mě bylo tak trochu úsměvné, jelikož mě i navzdory tomu, že jsem ji okamžitě pozdravil slůvkem „*ahoj*“, považovala za výměnného studenta z Itálie. Na její obranu musím pronést následující: Za výměnného studenta z Itálie mě považovali i někteří Italové, než zjistili, že kromě pozdravu a několika málo vět typu „*Došel mi benzín!*“ nic italsky říct neumím.

Velmi brzy došlo k seznámení s dalšími Čechy. Vzpomínám si například na situaci, kdy jsem se chtěl zúčastnit další seznamovací aktivity, a sice netradiční prohlídky Vídně. Jako sraz byl určen vestibul hlavní budovy univerzity, kde jsme s prvními příchozími utvořili kroužek a po chvilce konverzace v němčině nebo angličtině zjistili, že většina z nás je z Česka nebo Slovenska. Brzy také vznikla určitá parta, jejíž jádro tvořili právě Češi a Slováci. Dokonce jsme uspořádali i dvě česko-slovenské sešlosti. Aby však nevznikl dojem, že jsme vytvořili ryze česko-slovenskou enklávu ve Vídni, budiž proneseno, že do naší skupiny, neoficiálně pojmenované „*Aktionskommando*“, patřili i studenti z Německa, Turecka, Belgie, Slovinska, Španělska, Itálie a dalších států. Nejčastěji jsme konverzovali v angličtině (jelikož mnoho studentů na Erasmu německy nemluví), na druhém místě byla němčina, nicméně v rámci určitých lingvistických okének jsme se ponořili i do tajů a zákoutí španělského, tureckého nebo slovinského jazyka. Věděli jste například, že „*děti*“ se řeknou slovinsky „*otroci*“? Kromě tohoto jsme si zapamatovali i další úsměvné výrazy, stejně jako se třeba jeden z mých německých přátel snažil naučit se větu „*Kolik stojí jeden řádek telegramu?*“, kterou našel spolu s jinými velmi užitečnými frázemi v česko-německém jazykovém průvodci a jíž se velmi dlouho smál. Někdy ale přišly na řadu i debaty o minulosti. Když totiž řeknete, že studujete historii, může se stát, že se vás někdo zeptá na váš názor ohledně určité kapitoly dějin toho či onoho státu, ze kterého dotyčná osoba pochází. Aniž byste vždy znali potřebnou faktografii, najednou se ocitnete uprostřed debaty o Atatürkovi, Simeonovi Velikém, Bohdanovi Chmelnickém nebo o nejstarším městě Španělska.

Do minulosti jsem se však kromě studia a zmíněných debat ponořil i prostřednictvím objevování historické Vídně a jejích pamětihodností. Mým oblíbeným místem byla Ringstraße, tj. okružní třída, kterou zdobí nádherné monumentální budovy jako například opera, parlament, radnice, ale

třeba i již zmíněná hlavní budova univerzity. Jako milovník hradů, zámků a paláců, které mě ostatně ke studiu historie přivedly a kvůli nimž jsem byl ve Vídni označen i výrazem „castle maniac“, jsem také často navštěvoval Schönbrunn, Hofburg a Belvedere. S novými přáteli jsme ovšem uskutečnili i několik výletů na hrady a zámky v okolí Vídně. Mezi ně patřily pohádkově vyhlížející hrad Kreuzenstein, tedy rodové muzeum vytvořené hrabětem Johannem Nepomukem Wilczekem, hrad Liechtenstein nebo zámky Grafenegg a Eisenstadt. Jeden z výletů směřoval i do Grazu, kde jsem navštívil zámek Eggenberg, a další do Maďarska, jehož cílem se stal zámek ve Fertödu. Jeden den jsme zavítali i do Bratislavy. Tento výlet se ale obešel bez návštěvy hradů a zámků, jelikož můj návrh vydat se přímo k Bratislavskému hradu byl přehlasován vzhledem k množství schodů k němu vedoucích a naší únavě.

Aktivít, které provázely můj Erasmus, bylo tedy nespočet. Právě díky bohatému programu jsem měl pocit, že jsem v Rakousku nestrávil několik měsíců, nýbrž několik let, jelikož bych nevěřil, že se tolik zážitků může týkat pouze jednoho jediného jara. I tak ale musel přijít konec mého pobytu, vyplněný trochou stresu. Stále nade mnou totiž visel Damoklův meč v podobě pěti zkoušek, z nichž čtyři jsem navíc skládal ve dvou po sobě následujících dnech. Největší strach jsem měl ze zkoušky z předmětu „Einführung in die Kunstgeschichte“, během níž jsem měl za úkol hovořit o obraze Bernharda Strigela, který jsem si pamatoval z prohlídky Kunsthistorisches Museum. Poslední, tentokrát písemná zkouška se týkala předmětu „Einführung in die Archivwissenschaft“. Když jsem odevzdával svůj test k opravení, popřála mi doktorka Gertrude Langer-Ostrawsky „alles Gute“. Touto větou mé studium v Rakousku skončilo.

Přání všeho dobrého bylo zároveň prvním momentem, kdy se dostavila nostalgie a letmé ohlédnutí za mou „kavalírskou cestou“. Skutečnost, že mě určitým způsobem ovlivnila a obohatila, nelze v žádném případě popřít. Kromě nových poznatků získaných navštěvováním univerzity šlo i o jiné oblasti. Učit se a poznávat totiž může člověk prakticky cokoli a cestování je pro to výbornou příležitostí – i když se jedná o Erasmus. Jistě, několik měsíců je krátká doba na to, abyste dokonale poznali cizí zemi. I tak ale můžete změnit pohled na spoustu věcí a začnete přemýšlet jinak. Díky komunikaci s lidmi z nejrůznějších koutů světa se navíc dozvíte mnoho zajímavého o jejich domovinách, procvičíte se v cizích jazycích a prožijete spolu spoustu zábavy. Pokud máte možnost, určitě na Erasmus jeďte.

Pakliže se skutečně rozhodnete vycestovat, jsem si jistý jednou věcí: na

Erasmus určitě nezapomenete... a rozhodně bude daleko lepší než obrázek, který si můžete udělat, když o Erasmu čtete. Toto je totiž případ, kdy slova nemůžou plně nahradit skutečnost. I když jsem si vědom, že v mém případě zatím uplynula krátká doba od chvíle, kdy jsem se vrátil do Čech, musím podotknout, že zatím není dne, kdy bych nevzpomínal na Vídeň, Rakousko a své přátele – ať už prostřednictvím stovek fotografií, deníku nebo myšlenek. Přestože vím, že se do Vídně mohu vrátit, jsem si bohužel vědom, že většinu nových kamarádů už patrně nikdy neuvidím. Doufám ovšem a velmi si přeju, abychom s těmi zbylými udržovali přátelství a kontakt i nadále. S některými jsme i po odjezdu z Rakouska podnikli výlet do Prahy, Olomouce, nebo třeba na bavorský zámek Neuschwanstein a již plánujeme další aktivity. A kdo ví, třeba se jednou zase setkáme ve větším počtu právě ve Vídni... Uvidíme, jestli k tomu dojde... nebo vlastně – jak jsem často říkal v Rakousku – schauen wir mal!

Filip Binder

Dokončuje dvouoborové navazující magisterské studium (kombinace Historie – české dějiny v evropském kontextu – Archivnictví a PVH). Zajímá se o dějiny raného novověku a 19. století a zejména o šlechtu a šlechtická sídla v této době

Historici na Erasmu

Karel Pacovský

Obecné:

Proč ses rozhodl právě pro Vídeň?

Chtěl jsem si zlepšit němčinu, proto se mi výběr zúžil na Německo a Rakousko. Jelikož jsem propásl možnost odjet na Erasmus už ve druháku a zdálo se mi zbytečné studium prodlužovat, chtěl jsem být blízko Praze, abych mohl přijet, kdykoli by to bylo nutné (zejm. kvůli přijímačkám či státnicím). Rozhodoval jsem se proto mezi Vídní a Lipskem. Babičky mě ale přesvědčovaly, že přece nepojedu do NDR, když mám možnost vyjet na Západ... No a tak jsem se vydal na východ za „západem“.

Připravoval ses nějak před odjezdem?

Ani moc ne. Samozřejmě jsem si od podzimu sháněl ubytování. Ale jinak jsem se spíš snažil dokončit bakalářku, abych tím neztrácel čas tam.

Studium a studentský život:

Jak se studium historie ve Vídni liší od studia historie na FF UK?

Stejně jako u nás mají průřezové přednášky typu „rakouské dějiny od roku 1815“, „dějiny 20. a 21. století“ apod. Vyučující při nich ale většinou nepostupovali chronologicky, nýbrž tematicky, např. obyvatelstvo a migrace, náboženství, občanská společnost, hospodářství, války, demokracie versus diktatura apod. Každé téma většinou v průřezu daného časového úseku (třeba od 19. století do současnosti). Studium ve Vídni se mi zdálo mnohem masovější než v Praze. Na přednášky chodí běžně 100 až 150 posluchačů, což je dáno i tím, že nemají zvlášť vyčleněnou pedagogickou fakultu, takže budoucí učitelé navštěvují stejné přednášky spolu s budoucími historiky. Vzhledem k počtu posluchačů bývají zkoušky písemné a vycházejí z odpřednášené látky (prezentací). Jen k jedné zkoušce jsme měli povinně přečíst jeden titul, který se ovšem obsahově shodoval s náplní přednášek, a na semináři z historiografie jsme museli na každý týden přečíst nějaký delší úryvek a napsat jeho krátké shrnutí. Celkově mám pocit, že u nás jsme nuceni číst mnohem víc. A mimochodem, k získání bakalářského gradu jim stačí pouhá obhajoba práce a přijímačky taky nemají. Trochu závidím.

Jaké univerzitní spolky tam fungují a čím se zabývají?

Žádných studentských spolků jsem si nevšiml. Pokud nějaké existují, tak mají mizerné PR. Možná jsem ale jen dost nevšímavý.

Jak jsou studenti Erasmu integrováni do výuky a dění (například spolků, různých akcí) na místní univerzitě?

Ona je otázka, nakolik se do dění na univerzitě zapojují sami místní studenti. Vídeňská univerzita je opravdu velká a není tak striktně dělená na fakulty jako UK, což z ní dělá ještě větší kolos. Osobně jsem necítil, že by se mě někdo snažil zapojit do jakéhokoli dění mimo výuku. Jinak mě překvapilo, že většinou na mě vyučující měli naprosto stejné nároky jako na

ostatní studenty. Tím se rozplynuly mé naivní představy, že jako erasmák budu mít „zvláštní režim“, či přinejmenším spoustu úlev.

S jakými jazykovými znalostmi jsi odjížděl a jak ses vypořádal s případnou jazykovou bariérou?

Němčina je můj druhý obor, takže na přednášky v němčině jsem byl zvyklý už z Prahy. Přesto jsem jazykovou bariéru pociťoval docela často. Hodně jsem tápal zvláště u jednoho přednášejícího, který přecházel do nářečí, když výklad doplňoval vtipnými komentáři či historkami. To se pak všichni, až na mě, skvěle bavili.

S jazykovou bariérou to ale bylo horší během seminářů, kde se od studentů očekává aktivita. Když například na historiografii dala vyučující do pléna otázku, byl jsem rád, když jsem jí bezpečně porozuměl a že mě tře-

ba napadla i smysluplná odpověď. Pak ale nastala fáze krátkého přemítání, jak ji zformulovat německy. A právě v této fázi mě většinou někdo předběhl.

A nebylo by to Rakousko, kdyby se člověk nemusel potýkat s austriacismy. Jako když v supermarketu marně hledáte na obalech „Quark“, a nakonec zjistíte, že tvaroh se tam řekne „Topfen“.

Život ve Vídni:

Kde jsi ve Vídni bydlel?

Univerzita žádné ubytování nenabízí, poněvadž nemá vlastní koleje. Na internetu se mi podařilo najít skvělou kolej úplně v centru – k hlavní univerzitní budově to bylo vlastně jen přes ulici. Sice jsem se musel spokojit s dvoulůžákem, ale i tak se mi tam moc líbilo.

Jak moc je studium ve Vídni finančně náročné?

Vídeň je dražší než Praha. Třeba studentské menu v menze vyjde kolem 5 eur (asi 135 Kč) a v restauraci člověk nutně utratí přes 10 eur. Za MHD na semestr jsem platil 150 eur (asi 4 000 Kč). Na druhou stranu třeba místní bikesharing vyjde jen na 1 euro (za počáteční registraci). Za kolej jsem měsíčně platil 282 eur (asi 7 500 Kč). To, že je Rakousko dražší, ale zase reflektuje samotné stipendium: 500 eur (13 500 Kč) na měsíc. Myslím, že stipendium mi pokrylo všechny nutné výdaje. Kdybych se snažil žít jenom z něj, tak bych určitě přežil, ale musel bych se více uskomnit, třeba vůbec nechodit na kafe či na pivo, nekoupit si žádnou knížku a tak.

Jak jsi ve Vídni trávil volný čas?

Snažil jsem se hlavně poznávat Vídeň samotnou. Vídeň je velká, stále je co objevovat. A ani během těch několika měsíců jsem nestačil navštívit vše, co jsem si naplánoval. Nechtěl jsem sklouznout k tomu, abych volný čas trávil v „erasmáckém ghettu“. V tom mi dost pomohla kolej, na které jsem bydlel. Nepotkal jsem tam jediného erasmáka ani jiného Čecha. Ostatní (ačkoli většinou z Rakouska nepocházeli) bydleli ve Vídni natrvalo a mluvili primárně německy. Navíc díky tomu, že to byla katolická kolej, tam byla ohromná nabídka volnočasových aktivit. Od několikadenních zájezdů do Paříže či Říma, přes jednodenní výlety, diskusní večery, narozeninové oslavy, „international eveningy“, společné sledování fotbalových zápasů po duchovních programech a studentské mše. Akce byly často spojené s večerí

či pohoštěním zdarma a někdy zbyla i výslužka. Každý týden se něco dělo. Rozhodně jsem tedy osamělostí ani nudou netrpěl. S lidmi z koleje jsem třeba poprvé v životě navštívil zámek v Lednici.

Jaká byla tvá nejoblíbenější místa ve Vídni?

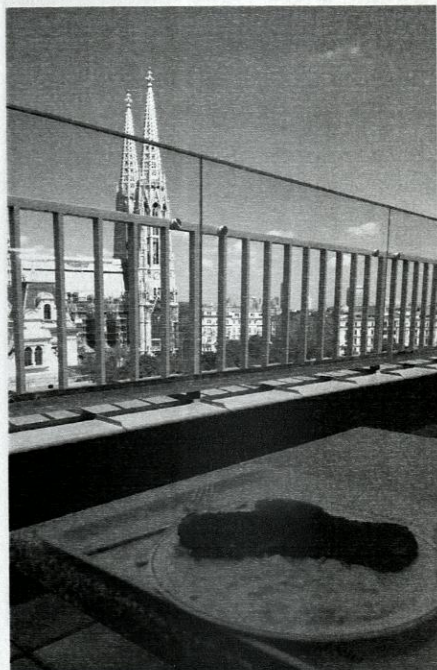
Ve Vídni mi chyběl terén, kopce. Uvědomil jsem si, jak má Praha jedinečné panorama a že se mi po něm stýská. Naštěstí alespoň na okraji Vídně jsou dva pěkné zalesněné kopce, Kahlenberg a Leopoldsberg (do historie se zapsaly při obraně před Turky roku 1683). Je z nich překrásný výhled na město a řeku. O víkendu jsou obsypané Vídeňáky, kteří v nejbližším kousku přírody hledají oddych a rádi popíjejí místní víno ve vinicích na úpatí. Nedaleko se nachází klášter Klosterneuburg, který snad už od středověku vlastní většinu vinic v okolí. Sice už neleží na území Vídně, ale stojí za návštěvu. Kromě pijanů Vína potěší i fanoušky baroka.

Přímo ve Vídni se mi velmi líbila Mariahilferstraße. Ne že bych se vyžíval v běhání po nákupech, líbila se mi z urbanistického hlediska. Celá ulice je jedním velkým nákupním střediskem. Pěší zóna je napojená na několik stanic metra a místo aut po ní jezdí kola. Na každém rohu je místo k sezení. A je plná lidí, kteří proudí od jednoho obchodu k druhému. Uvědomil jsem si, že Vídeň asi nikde v okolí nedovolila postavit velké nákupní centrum, díky čemuž mohou zdejší obchody tak prosperovat a s nimi i celá ulice. Napadlo mě, kolik zákazníků musí z pražských ulic vysávat třeba takové Palladium, a je mi z toho trochu smutno, že si tu neumíme některé věci lépe ohlídat. Jinak na Mariahilferstraße atmosféru příjemně dotvářejí vzrostlé akáty zastříhávané tak, aby vytvořily korunu až ve větší výšce. Nejsou příliš husté, takže propouštějí dostatek světla a přitom chrání před přímým sluncem. V Praze jsem se pak divil způsobu, jakým se tu pěstují lípy – třeba na Kampě nebo na Palackého náměstí. Stojí blízko u sebe a koruny mají tak husté, že je pod nimi tma. Navíc jsou zespoda zastříhávány tak nízko, že vysocí lidé se pomalu musejí sklánět, když pod nimi procházejí. Takové stromy už tak pěkné prostředí nevytvářejí. Jsou spíše bariérou. Je to trochu promarněný potenciál.

Jo, a málem bych zapomněl na jednu oblíbenou kašnu. Jmenuje se Austriabrunnen a nadchla mě proto, že je na ní spolu s alegorií Labe vyobrazen i Krakonoš. Vy byste ho snad ve Vídni čekali?

Celkové dojmy:

Jaké jsou výhody a nevýhody studia ve Vídni?

Nevýhodou jsou vyšší ceny, výhodou ale vyšší stipendium. Výhodu vidím v dobrém, rychlém a levném dopravním spojení. Navíc pokud se zajímáte o české dějiny, tak ačkoli jste v zahraničí, nejste od nich vůbec odtrženi. Naopak! Potkáváte je na každém rohu. Další výhodou je, že se na Vídeňské univerzitě vypisují předměty podobného obsahu jako na FF UK, takže nemusíte nastat problémy s uznáváním povinných předmětů. Já jsem díky tomu nemusel prodlužovat.

Co ti tvá zahraniční zkušenost dala, případně vzala?

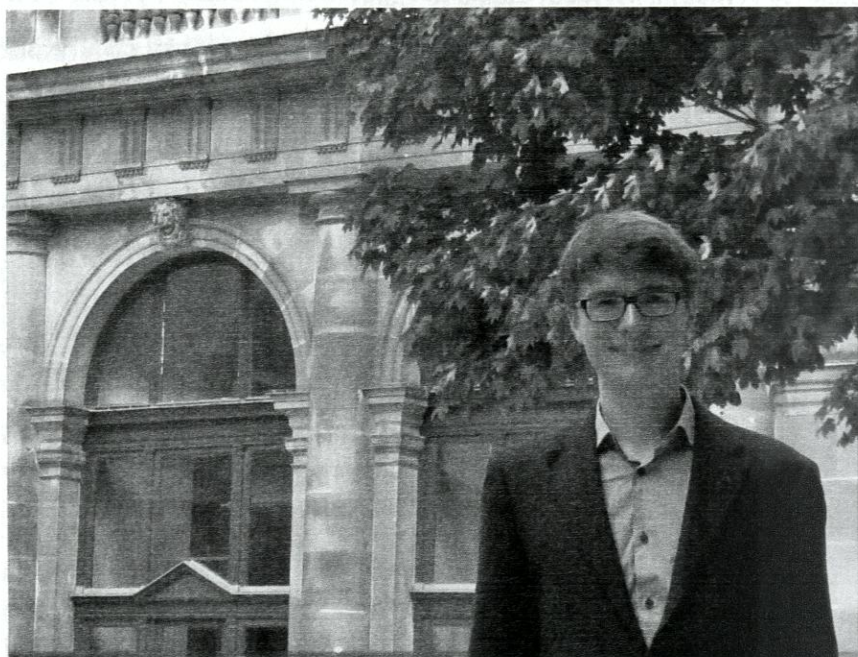
Myslím, že mi nic nevzala, zato mi ale dala strašně moc. Určitě mi hodně rozšířila obzory. Něco jiného je se o cizí zemi učit, něco jiného

je ji navštívit a zase něco jiného je v ní několik měsíců žít. Myslím, že je to hodně inspirující zkušenost. Odnesl jsem si například mnohem větší zájem o podobu veřejného prostoru. Vídeň je také trochu multikulturnější než Praha, takže se člověk seznámí s mnoha lidmi z různých zemí a kontinentů. Poprvé v životě jsem tam třeba na vlastní oči viděl syrského uprchlíka, takže jsem si s ním rád popovídal. Také jsem se trochu zlepšil v němčině, i když žádný zázrak to pořád není a asi už nikdy nebude. A taky jsem se naučil jíst řízek s rýží, což mi ještě na začátku pobytu připadalo jako dost podivná kombinace.

Co bys doporučil či poradil ostatním studentům, kteří plánují jet na Erasmus do Vídně?

Doporučoval bych vyjet hned ve druhém ročníku, ať pak nemusíte řešit žádné bakalářky, přijímačky, státnice a tak, a spíše na letní semestr – vše je mnohem hezčí a veselejší. V březnu mě ještě Vídeň moc nenadchla,

po Velikonocích ale rázem ožila. Rozkvetly pečlivě udržované tulipánové záhony, v parcích se objevila lehátka a ulice se zaplnily lidmi.

Asi bych taky upozornil na existenci Erasmus Student Network (ESN), obdobu našeho IC CUNI. Organizují mnoho akcí pro erasmáky a především tzv. „buddy system“. Nevím, jak je to možné, ale já jsem se o fungování téhle organizace za celý pobyt nedozvěděl. Nějak mě to prostě minulo, tak aby se to nestalo i vám.

Jinak, pokud byste se ve Vídni cítili osamělí, doporučuji v neděli večer vyrazit do Stephansdomu na studentskou mši. Po ní vždy následuje příjemné studentské setkání s občerstvením v nedalekém klubu, nebo se jde společně do hospody. Často tam přicházejí studenti z různých koutů světa, kteří jsou ve Vídni noví, a dá se při tom hezky seznámit.

Dále bych radil nemít strach se seznamovat s ostatními studenty na seminářích. Je dobré se nestydět a udělat první krok. Postupně jsem zjišťoval, že se místní studenti mnohdy taky vůbec neznají (studium je tam holt masovější), a je naivní očekávat, že si vás někdo všimne, že jste noví a že se s vámi proto začne bavit. Docela mě pak mrzelo, že jsem si za celý semestr povídal jen se dvěma spolužáky, a s dalšími jsem se začal víc poznávat až

na posledních hodinách. Rychle to uteče, tak je dobré na nic nečekat.

A hlavně bych doporučil úplně všem studentům, aby se nebáli někam vyjet. Já jsem se taky bál, a nakonec jsem opravdu velice rád, že jsem překonal všechny obavy i vlastní lenost a že jsem té možnosti využil. Taková zkušenost je obrovským obohacením, které vám už nikdo nevezme.

Karel Pacovský

Na FF UK jsem právě dokončil bakalářské studium historie a němčiny. V navazujícím magisterském studiu pokračuji na oborech Latinská medievistika a Překladatelství čeština – němčina. Ve své bakalářské práci jsem psal o úloze svatojiřských abatýší při korunovacích českých královen. Ve Vídni jsem strávil letní semestr 2016.

Vliv marxismu na československou historiografii

Koncept třídního boje v dílech čs. historiků

Tomáš Uher

Do českého potažmo československého dějepisectví začíná koncept třídního boje pozvolna pronikat ve 30. letech, kdy se stal vítaným prostředkem kritiky tehdejší akademické historiografie, jež byla ovládána žáky Gollovy školy (Pekař, Krofta, Kalousek). První pokus etablovat koncept třídního boje v akademickém pojetí našeho oboru provedl Václav Husa svým článkem *Třídní boje – tabu čs. dějepisectví*,¹ v němž je sice Marxův přístup částečně recipován, přesto se však spíše jedná o pojetí třídy Maxe Webera.² Třídní boje využíval jako korektiv dosavadního způsobu pojetí výkladu národních dějin, právě jako prostředek kritiky katedrové historiografie.³

Další významnou osobností, která již v meziválečném období recipovala koncept sociální třídy a třídního boje, byl historik Jan Slavík, jenž podobně jako Husa působil na stránkách reformního historického časopisu *Dějiny a přítomnost*.⁴

V meziválečné produkci českých historiků se již koncept třídy, potažmo třídního boje více neobjevoval. Jeho renesance a následný rozvoj přichází po konci druhé světové války a celkovém posunu společnosti k levému pólu politického spektra, jenž se logicky dotýkal i čs. oficiální historiogra-

1 HUSA, Václav. *Třídní boje – tabu československého dějepisectví*. Dějiny a přítomnost 1. Praha, 1937.

2 In: PULLMANN, Michal a Jakub RÁKOSNÍK. „*Dělnická třída*“ v moderní sociální historiografii. *Dějiny, teorie, kritika*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2007,(2), s. 271-288. - Sociální třídou je pro Webera jakákoli skupina lidí, kteří se nacházejí ve stejném sociálním postavení. Třídní příslušnost tak neznamená jako u Marxe historickou predestinaci v rámci dané sociální třídy, nýbrž každý jednotlivec má skutečnou šanci zajistit si jisté statky, dosáhnout určitých životních poměrů a utvářet své životní osudy a tím překročit hranice třídy. Weber vidí právě předivo vztahů mezi jednotlivci jako určující princip třídní diferenciace.

3 RÁKOSNÍK, Jakub. *Der Klassenkampf in der tschechoslowakischen marxistischen Historiografie*. Prager WISOHIM. 2009. Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK, 2009, 15(2), s. 111-124.

4 Rozbor Slavíkova přístupu k marxismu: RÁKOSNÍK, Jakub. Jan Slavík marxistou? In: *Život plný střetů: Dílo a odkaz historika Jana Slavíka (1885-1978)*. Praha: Národní knihovna ČR, 2008, s. 141-155.

fie. Tento vliv byl již patrný na *II. sjezdu československých historiků* v roce 1947, kdy ještě, nutno poznamenat, přetrvávala jistá otevřenost k alternativním metodologickým přístupům, a dokonce se objevovala mírná kritika marxistického přístupu (obzvláště marxistického ekonomismu).⁵

Avšak po roce 1948 byla jakákoliv kritika opuštěna a československá historiografie se ubírala směrem k výraznému ekonomickému determinismu, jenž byl v poválečném období vystaven kritice od mnoha československých historiků.⁶ Domnívám se však, že v tomto bodě je potřebné podotknout, že se podobným směrem vydaly mnohé západní historiografie.

Nejvýznamněji se uvedené pojetí projevilo na studiu dějin dělnického hnutí, kde marxističtí historikové usilovali o radikální vymezení proti svým generačním a ideovým předchůdcům. Za nejvýznamnějšího představitele tohoto proudu považují historika Zdeňka Šolleho, jenž ve své zásadní práci *Ke vzniku první dělnické strany v naší zemi*⁷ předestřel dvě základní historické tradice výkladu formování dělnického hnutí v domácí historiografii. Jednak tradiční tzv. *nacionalistická tradice*, v níž viděl autor snahu o vytvoření vlastní národní cesty českého dělnictva, která je odlišná od vývoje ostatních evropských dělnických hnutí. Za „otce zakladatele“ tohoto směru považoval národohospodáře Cyrila Horáčka,⁸ za jeho pokračovatele poté historiky Zdeňka V. Tobolku⁹ a Miloslava Volfa.¹⁰ Jednak marxistická tradice, jejímž průkopníkem je v československé historiografii právě Zdeněk Šolle. Dle marxistické teorie je třídní identita *privilegovaná forma identity proletariátu*. V jeho pojetí tak bylo formování dělnické třídy determinováno objektivními faktory a dělo se vlastně nezbytně, třebaže v každé národní společnosti včetně té české s jistými specifiky.¹¹

5 KOSTLÁN, Antonín (ed.). *Druhý sjezd československých historiků*. Praha, 1993.

6 RÁKOSNÍK, Jakub. Třídní boj v marxistické historiografii. In: JIROUŠEK, Bohumil (ed.). *Proměny diskurzu české marxistické historiografie: Kapitoly z historiografie 20. století*. České Budějovice: Historia culturae, 2008, s. 287-301.

7 ŠOLLE, Zdeněk. *Ke vzniku první dělnické strany v naší zemi*. Praha, 1953.

8 HORÁČEK, Cyril. *Počátky českého hnutí dělnického*. Praha, 1896.

9 TOBOLKA, Zdeněk. *Dějiny československé sociální demokracie od jejich počátků až po sjezd hainfeldský*. Praha, 1922. – Nejedná se o systematickou sociálněvědní analýzu, nýbrž spíše o apologetický spis pojednávající o správnosti postupu reformistů v sociálnědemokratickém hnutí (pozn. autor).

10 VOLF, Miloslav. *Naše dělnické hnutí v minulosti*. Praha, 1947. – Práce se převážně zabývá perzekucí dělnického hnutí za vlády ministerského předsedy Eduarda Taaffeho (pozn. autor).

11 RÁKOSNÍK, Jakub. *Der Klassenkampf in der tschechoslowakischen marxistischen Historiografie*. Prager WISOHIM. 2009. Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK, 2009, 15(2), s. 111-124.

K dalším významným představitelům oficiální akademické historiografie 50. let se řadí Ivan Dubský, jenž se své knize *Pronikání marxismu do českých zemí*¹² zabýval diskurzivními kompetencemi a ideologickými znalostmi marxismu u dělnických vůdců průkopnické generace dělnického hnutí. Autor potvrdil předchozí teze českých historiků,¹³ že úsilí průkopnické generace se převážně orientovalo na praktickou politickou činnost, což explikovalo relativní neznalost ekonomických i filozofických otázek marxismu. Podle autora se jednalo o specifickou českou dělnickou hnutí, jež byla podmíněna absencí intelektuálů. Marxistická ideologie byla do českého socialistického hnutí dle Dubského inkorporována až za druhé generace dělnického hnutí, která již čerpala metodologické podněty z německy mluvících zemí. Ivan Dubský tak navazoval na tzv. *nacionalistickou tradici studia dělnického hnutí*, protože v marxismu spatřoval jakési *nepůvodní vědomí* českého dělnictva.

Na konceptu třídy a třídního boje v marxistické historiografii je pozoruhodné, že nebyl vztažen pouze na moderní dějiny, nýbrž byl aplikován též medievisty, především na dějiny pozdního středověku. Mezi nejvýznamnější protagonisty tohoto směru v tehdejší oficiální československé historiografii bych zařadil historiky Františka Grause a Josefa Macka.

Grausova práce *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské*¹⁴ dosvědčuje, že autor byl obeznámen s Marxovým konceptem „*třídy o sobě (Klasse an sich)*“ a „*třídy pro sebe (Klasse für sich)*“. ¹⁵ Nicméně jeho pojetí není rigidně marxistické, revoluční ideologii nepojímal jako derivát ekonomické základny, nýbrž jí ponechával široký prostor samostatné pů-

12 DUBSKÝ, Ivan. *Pronikání marxismu do českých zemí*. Praha: NPL, 1963. – Práce byla poprvé vydána až v roce 1963, avšak Dubský ji vytvořil již v polovině 50. let, viz předmluva knihy (pozn. autor).

13 Navazoval na dílo Miloslava Volfa (pozn. autor).

14 GRAUS, František. *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské*. Praha, 1957.

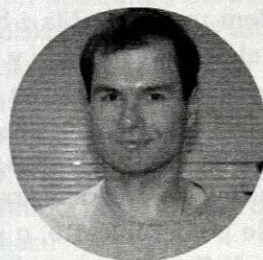
15 In: PULLMANN, Michal a Jakub RÁKOSNÍK. „*Dělnická třída*“ v moderní sociální historiografii. *Dějiny, teorie, kritika*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2007,(2), s. 271-288. – Třída o sobě je pro Marxe určena společnou situací a společnými zájmy lidí – životními podmínkami, které predestinují postavení jednotlivců. Charakterizuje ty jedince, kteří se společně nacházejí ve stejném postavení v rámci výrobních vztahů. Třída pro sebe se utváří tehdy, když tito lidé vedou náležitá střetnutí proti jiným třídám a hájí v nich své zájmy.

sobnosti.¹⁶ Naopak Mackova práce *Husitské revoluční hnutí*¹⁷ se jeví nápadně dogmatictější. Macek sice analogicky ke Grausovi rozpoznává *zostřování třídního boje* na počátku 15. století, ale na rozdíl od něj již ve svém textu formuloval nevyvratitelnost marxistické teleologie směřující ke svému konečnému cíli v podobě konstituování komunistické společnosti.¹⁸

Na závěr své práce bych rád poznamenal, že žádný z výše zmíněných autorů nebyl schopen překonat horizont relativně rigidní formy marxistického ekonomismu. Nicméně jak poukázal britský historik Edward P. Thompson,¹⁹ pokud se tento přístup aplikuje na historickou látku, ocitne se historik záhy ve slepé uličce, protože na jeho základě je nucen přehlížet všechny *identity člověka*, s výjimkou identity třídní. Ty ostatní jsou schematicky označeny za *falešné vědomí*. Tato interpretace vede k teleologickému nazírání na dějiny a v případě studia dějin dělnického hnutí k tzv. *historii vítězů*. Tím mám na mysli, že v dějinách byli hledáni nositelé „správné identity“, kteří byli označeni za průkopníky historického pokroku nutně směřujícího k socialismu.²⁰

Tomáš Uher

Jmenuji se Tomáš Uher a jsem studentem druhého ročníku navazujícího magisterského studia na ÚHSD (specializace sociální dějiny). Předmětem mého badatelského zájmu je především české dělnické hnutí v dlouhém 19. století, jehož genezí a vývojem jsem se zabýval již ve své bakalářské práci, na kterou nyní navazuji prací diplomovou. Zajímá mě též vývoj československé historiografie po roce 1945 se zřetelem na metodologicko-ideologický koncept marxismu. tomas.uher90@gmail.com

Tomáš Uher: Vliv marxismu na československou historiografii

16 RÁKOSNÍK, Jakub. Třídní boj v marxistické historiografii. In: JIROUŠEK, Bohumil (ed.). *Proměny diskurzu české marxistické historiografie: Kapitoly z historiografie 20. století*. České Budějovice: Historia culturae, 2008, s. 287-301.

17 MACEK, Josef. *Husitské revoluční hnutí*. Praha: Rovnost, 1952.

18 RÁKOSNÍK, Jakub. *Der Klassenkampf in der tschechoslowakischen marxistischen Historiografie*. Prager WISOHIM. 2009. Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK, 2009, 15(2), s. 111-124.

19 THOMPSON, Edward Palmer. *The Making of English Working Class*. Harmondsworth: Penguin Books, 1978.

20 RÁKOSNÍK, Jakub. Třídní boj v marxistické historiografii. In: JIROUŠEK, Bohumil (ed.). *Proměny diskurzu české marxistické historiografie: Kapitoly z historiografie 20. století*. České Budějovice: Historia culturae, 2008, s. 287-301.

Trochu doleva a více dohromady

Letní kurz zaměřený na společnou historii

Karolína Kašparová

Těsně před koncem letního zkouškového období mi e-mailem přišla velmi zajímavá nabídka v podobě mezinárodního historického kurzu. Tuto událost pořádala Academia Baltica a její náplní bylo zkoumat vzájemné historické i současné vztahy mezi zeměmi střední a východní Evropy. V programu, který jsme před kurzem dostali, stálo, že součástí kurzu bude i analýza starých a nových učebnic dějepisu. Podmínkou účasti byla němčina a samozřejmě zájem o historii. Se svou studijní kombinací anglistika-amerikanistika a filosofie jsem se úplně nestrefila do profilu ideálního uchazeče, ale doufala jsem, že oprášení mé neumělé středoškolské němčiny a velký zájem o výuku humanitních předmětů na středních školách bude stačit.

Čtrnáctidenní kurz představoval v mnoha ohledech velkou výzvu, přičemž první ohled byl samozřejmě jazykový. Všudypřítomná angličtina mnoha lidem zcela vytlačila z hlavy představu, že by se mezinárodní vzdělávací akce mohly konat i v jiných jazycích. Druhý ohled představuje samotný region – jsme zvyklí se identifikovat s ostatními zeměmi střední Evropy (zvláště v poslední době „frčí“ V4) a v mnoha ohledech máme i společnou historii, ale co Ukrajina, Bělorusko či Rusko? Tyto země často vnímáme pouze jako východní kraj Evropy, a byť se například o Ukrajině v médiích píše poměrně často, o její historii se na středních školách téměř vůbec neučí. Tato situace vedla i k jistému rozdělení naší skupiny, které souviselo hlavně s jazykem. Ve večerních hodinách přecházeli mnozí Češi, Poláci, Maďaři či Estonci pro zjednodušení komunikace do angličtiny, což trochu izolovalo studenty z východoevropských zemí mimo Evropskou unii, z nichž se velká část anglicky domluvit neuměla. Není tedy divu, že vedle angličtiny zaznívala i ruština. V tomto smyslu se pak němčina ukázala jako velmi funkční jednotící prvek.

Jednou z klíčových aktivit kurzu bylo zkoumat společné historické události v různých učebnicích dějepisu, přičemž se nejednalo jen o učebnice z různých zemí, ale i různě staré. Při této analýze mě napadlo, že by možná mohlo být užitečné dát studentům v českých školách nahlédnout do učebnic ze 70. let. Struktura paradoxně zůstává velice podobná té dnešní, což je samozřejmě dané i tím, že český dějepis dává moderním dějinám málo prostoru a (minimálně) první tři roky na středních školách se učíme

o skoro stejných událostech jako naši rodiče. Až úsměvná je samozřejmě ona ideologická omáčka těchto učebnic, která se netýká jen všeobecného „komunistického“ rámce, jenž vyhovoval tehdejšímu režimu, ale i černobílého vidění světa a silné národní tendence („naše“ národní obrození místo „českého“, „oni“ (Němci) se snažili umlčet „náš“ národ). Zajímavý byl i fakt, že učebnice vydaná před rokem 89, do které jsem nahlédla, jako hlavního viníka dělení Polska označovala Prusko v závěsu s Rakouskem-Uherskem, kdežto učebnice od Petra Čorneje vykresluje jako hlavní agresory Prusko a Rusko, přičemž k Marii Terezii zaujímá neutrální postoj.

České učebnice (a paradoxně i ty vydané před rokem 89) byly již při letmém pohledu na obsah výjimečné jednou věcí – obrovská část (a to se týká i novověku a moderních dějin) je věnována „nečeským“ dějinám. Nikoho nepřekvapí, že velké země jako Rusko či Německo se ve svých učebnicích příliš nevěnují svým sousedům, natož někomu dalšímu, ale české učebnice byly mnohem víc „mezinárodní“ i oproti polským či maďarským. Zajímavý je však fakt, že ona „mezinárodnost“ se vztahuje především na naše sousedy a západní Evropu. Při konfrontaci běloruských, ruských a ukrajinských učebnic k tématu Kyjevské Rusi, při nahlédnutí do ukrajinských a polských učebnic v rámci zkoumání polsko-ukrajinských válek a při prezentaci o rozdílech v ruských a ukrajinských učebnicích, co se hladomoru na Ukrajině týče, jsem jen zmateně listovala českou učebnicí a snažila se v paměti vyhrabat nějaké informace. Proč jsme se o těchto věcech neučili, když to vypadá, že jsou tak důležité? Proč je na příklad bitva u Hastings důležitější než celá Kyjevská Rus (geograficky nám Hastings blíž není)? Nesouvisí to nějak i s dnešní politickou situací?

V tomto smyslu bylo velmi příznačné zkoumat knihu *Das europäische Geschichtsbuch*, která velmi názorně ukázala jistý postoj, jež lze najít i v českých učebnicích. Mezi jejími autory nebyl nikdo z východní Evropy a o zemích jako Ukrajina či Bělorusko v nich nezaznělo vůbec nic (přičemž o Rusku se psalo jen v kontextu studené války). Lidé z těchto zemí se pak vyjadřovali dost skepticky k nápadu udělat celoevropskou učebnici jako takovému, protože nejspíš tušili, že jich by se historie v takovéto učebnici podaná vůbec netýkala. Je mi jasné, že tvorba učebnic je extrémně náročná věc a že v mnoha zemích chybí vůle podílet se na podobných „nadanárodních“ projektech, ale z některých diskuzí na onom kurzu jsem nebyla dojmu, že identifikovat Evropu v podstatě jen s Evropskou unií (což většina studentů ze zemí Evropské unie, mě nevyjímaje, dělala, a to snad i díky tomu, jak vypadají naše učebnice dějepisu) vede k izolaci lidí z těchto zemí, kteří na ni pak určitým způsobem reagují.

Další ze zásadních témat kurzu představovaly tzv. dvounárodní (či dokonce třínárodní) učebnice. Na většině takových projektů se podílí Georg-Eckert Institut a my jsme měli možnost setkat se s některými lidmi, kteří v něm pracují. Většina učebnic, které jsme měli možnost vidět, nás nadchla a shodli jsme se na tom, že si jejich použití umíme dobře představit i v hodinách dějepisu. Je samozřejmě otázkou, nakolik jsou různé země ochotny přijmout takovéto učebnice, byť se na nich ve většině případů podílejí experti ze všech zúčastněných zemí. V Rusku byl například problém už jen s výstavou „Různé války“, jež srovnávala interpretaci různých momentů

druhé světové války v učebnicích základních škol v šesti evropských zemích (na této výstavě se kromě Georg-Eckert Institutu podílel i český Antikomplex a byla k vidění na pražské Filozofické fakultě). Lze si také jen velice těžko představit, že by se izraelské ministerstvo školství spolu s učiteli dějepisu zasazovalo za to, aby se ve školách používala společ-

ná izraelsko-palestinská učebnice. I přes tyto pochyby nás však učebnice nadchly, a to především tím, že vyvedou studenty z monolitu národní perspektivy, která často obsahuje problematická zjednodušení a nezřídka, byť jen implicitně, rozděluje mezi „námi“ a „jimi“ (v České republice tento „monolit“ rozbíjí například téma odsunu Němců).

Poslední zásadní zkušeností byla anketa, kterou jsme prováděli v ulicích Lübecku. Ptali jsme se rodilých Němců různých věkových skupin, co ví o „našich“ zemích – zda znají nějaké typické jídlo či nápoj, slavné osobnosti či někoho, kdo z této země pochází. V nápojích vítězila samozřejmě ruská vodka a ze samotných Rusů byl téměř vždy jmenován nejen Putin, ale i Gorbačov, který se pro spoustu „západních“ Němců stal značně pozitivní osobností. Zajímavé bylo, že lidé v ulicích Lübecku znali i značný počet Ukrajinců (více než např. Čechů). Pořadatelé kurzu zmiňovali, že před několika lety se pod nápisem Ukrajina objevovalo jen pár jmen, ale od doby, kdy je v této zemi válka, se najednou o Ukrajině v německých médiích píše mnohem víc, a to překvapivě nejen o politicích. Jeden z největších oříšků bylo Bělorusko a, řekněme si to otevřeně, kdo z nás zná

někoho jiného než Lukašenka? (Malá holčička si vzpomněla na Marca Chagalla!) Naprostou neznámou byla trojice zemí Litva, Lotyšsko a Estonsko a v Česku by to zřejmě nedopadlo o nic lépe. Z osobností střední Evropy dotazovaní vzpomínali především na Poláky (např. na Lecha Wałęsu či mnoho polských fotbalistů), s Čechy a Maďary byla situace početně podobná. U Čechů si nejvíc dotazovaných vzpomnělo na Václava Havla (přičemž zajímavé je, že, na rozdíl od Václava Klause, Miloše Zemana nezmínil vůbec nikdo), z Maďarů jednoznačně „triumfoval“ Viktor Orbán.

Konec projektu přinesl velmi příjemný pocit (což bylo i díky tomu, že poslední diskuzní panel jsme strávili s romistkou, která nám ukázala, jaké další významné téma jsme celou dobu míjeli). Na kurz rozhodně nepřijeli lidé, kteří měli na všechno stejné názory, a mnoho z nás mělo potřebu obhajovat „naše“ (národní) historické činy i činy současných politiků. Otevřenost a chuť se vzdělávat však spoustu z nás přivedly k tématům, o kterých jsme dříve neslyšeli, nebo slyšeli jinak. Kurzy pořádané Academií Balticou a projekty či učebnice, na kterých se podílí Georg-Eckhart Institute či Antikomplex pomáhají oživit diskuze mladých lidí o našich převážně národních pojetích dějin (a to nejen v Evropské unii!), a tím snad mohou do budoucna působit jako prevence proti zaslepenému nacionalismu, kterému dnes musíme v Česku, Maďarsku, Rusku, Polsku, na Ukrajině a téměř všude jinde čelit.

Kateřina Kašparová

Studuji anglistiku-amerikanistiku a filozofii na FF UK. Zajíímají mě lidská práva a aktuální podoba vzdělávacího systému v České republice, přičemž věřím, že tato dvě témata spolu úzce souvisí.

Možnosti dialogu

Kristián - padouch, nebo hrdina? Pomůže svatá Ludmila?

Anna Košátková

V tomto čísle neplánovaně otiskujeme zpětnou vazbu od Mgr. A. Košátkové, která reaguje na příspěvek Karla Pacovského z minulého čísla. Původně měl být i tento text otištěn již v předchozím vydání, vinou výpadku v komunikaci na straně redakce jej však zařazujeme až nyní. Všem zúčastněným se omlouváme a slibujeme, že už se to nikdy nestane!

Karel Pacovský si ke své úvaze vybral téma v české medievistice hojně skloňované, ovšem o to více komplikované a nejasné: Kristián. Na začátek je třeba ocenit Pacovského odvahu a chuť, se kterou se pustil do tématu, které skýtá prostor pro mnohé úvahy a argumentace, které jsou však velmi lehko vyvratitelné, a jen obtížně potvrditelné.

Spory o pravost či nepravost Kristiánovy legendy provází historické bádání již dlouho, například již klasické diskuze Gelasia Dobnera, Josefa Dobrovského, Františka Palackého, Josefa Pekaře, Václava Novotného či Josefa Šusty, z novějšího bádání příspěvky Dušana Třeštíka, Zdeňky Hledíkové, Davida Kalhouse či Petra Kubína, z jehož závěrů uvedených v knize Sedm přemyslovských kultů vycházel i Karel Pacovský. Jednotliví badatelé zasazovali tzv. Kristiánovu legendu buď do 10. století, ti skeptičtější z nich až do 12. století, nebo dokonce do pozdější doby. Ovšem ne všechna jména Pacovský shrnul. I když na rozsahu této studie by dalekosáhlý výčet titulů knih, studií i jmen badatelů spíše zabíral prostor a ubíral místo pro nové úvahy, alespoň do poznámky pod čarou by bylo rámcové shrnutí vhodné.

Avšak netradiční cesta k úvahám nad „Kristiánem“ se otevírá při analýze zmínek o svaté Ludmile. Kristián, ať už se pod tímto jménem skrývá osoba žijící kdykoliv a kdekoliv, nepochyboval o její svatosti. Ovšem Pacovský uvádí i určitý protimluv, a to fakt, že někteří biskupové pražští ignorovali Ludmilinu svatost ještě ve 12. století. Možné spojení Kristiánovy legendy se svatojiřským klášterem není příliš potvrditelné, a Karel Pacovský se ve svém textu od této možnosti distancuje. Argumentuje tím, že pisatelovým primárním záměrem nebylo oslavit řeholní dům, ale zasadit legendu do kontextu raných dějin přemyslovského státu.

Karel Pacovský ve své studii nadnesl téma velmi zajímavé z neobvyklého pohledu. Ze studie je znatelný autorův hluboký zájem nejen o problematiku samotného Kristiána, ale i o širší kontext církevních dějin. Trochu zářející je však název článku. I kdyby se někdy shromáždily argumenty pro pozdější datování Kristiánovy legendy, byl by její pisatel padouch? Proč?

Událost na fakultě

Patnácté zastavení Krista

Jan K. Černý

V nové rubrice „Událost na fakultě“ se hledáčkem Obscure podíváme na jednu akci, která během semestru proběhla na půdě naší fakulty. Pokusíme se opatrně sundat horkou pokličku a odhalit více z obsahu „připraveného pokrmu“ či odehnat páru nad hrncem, a tím více přiblížit kontext celé události. Rubrika se otevírá krátkým rozbohem filmu Patnácté zastavení Krista, jenž byl promítán v rámci filmového klubu FFabuly.

Chcete se také do rubriky zapojit? Pak neváhejte a pojednejte o jakékoli fakultní události – např. udělejte rozhovor s autorem představujícím svou knihu, napište polemiku s hostem na panelové diskusi, sestavte reflexi výstavy na chodbách...

Svrážná filmová premiéra mladého studenta historie

V polovině dubna uvedl student historie Otmar Beneš svůj dlouho očekávaný snímek *Patnácté zastavení Krista* s podtitulem *apokryfní numismatické drama na 16mm němý film s transcendentním koncem*. Druhý název nám poodkrývá obsah i zpracování tohoto výjimečného díla, pokusme se tedy pomocí optiky podnázu „popatřit“¹ na film a blíže ohledat jeho specifické rysy.

Šestnáctimilimetrový a němý

Odrážme se od technického provedení, které vtiskuje opusu osobitý charakter autorovy elegance a zároveň se stalo „porodní staženkou“ celého projektu. Původním Otmarovým záměrem bylo vytvořit němé drama bez pomoci moderních přístrojů jako za „starých dobrých časů.“ Z tohoto důvodu si autor opatřil kameru Bolex H-16, jež byla zhotovena ve Švýcarsku v polovině 60. let minulého století. Natáčení s takovýmto „filmovým dědečkem“ obnáší pochopitelně svá specifika a obtíže. Předně tato kamera nedokáže kvůli délce pohonné pružinky natočit záběr přesahující 30

1 V překladu do současné češtiny „podívat se“. Autor užívá tohoto starobylého obrazu při sebevražedném činu Jidáše, kdy se na mezititulcích objeví: „*Popatři, člověče, k čemu zrada mne přivedla.*“ Náboženskou frázi převzal Otmar z obrázku vloženého do modlitební knížky, na níž Ježíš praví: „*Popatři, člověče, k čemu láska mne přivedla.*“

sekund, což neumožňuje plně rozvinout rozsáhlejší scénáristické představy, na druhé straně však nedostatečná délka pružinky, společně s rychlým sledem okének, přidává dílu na dynamičnosti a spádu. Všechny scény se natáčely na 16mm film,² který vdechuje záběrům nostalgickou atmosféru raných let minulého století a současně do nich vnáší punc posvátného tajemna.

Rovněž střih se musel obejít bez dnešních sofistikovaných přístrojů. Jednotlivým snímkům, na nichž se prováděla střihová skladba, byly v lepicím stroji speciálním smirkovým papírem obroušeny kraje, aby lepidlo mohlo lépe spojit oba snímky dohromady. Ruční technika střihu způsobuje jedno časově náročné úskalí. Lepidlo totiž vydrží jen určitý počet promítání, protože je autor nucen před každým promítáním celé své dílo zkontrolovat, aby nedošlo k trapnému přerušení promítání z důvodu přetržení pásky. Vzhledem k tomu, že film je němý, bylo zapotřebí vkládat mezi jednotlivé scény mezititulky, které by divákovi ozřejmily konkrétní situaci. Uvést mezititulky v život, se Otmarovi podařilo pomocí lékařského prosvětlovacího přístroje, do něž se namísto rentgenových snímků vložily připravené mezititulky. Natáčení mezititulků se pak odehrávalo v temné místnosti, aby žádné další světlo nerušilo výsledný záběr.

Pro dokonale autentický prožitek z promítání bylo nutné zajistit doprovodnou hudbu, jež oživovala děj při projekci němých filmů či pomáhala probouzet emoce v divákově mysli. Klavírní doprovod k Patnáctému zastavení Krista zkomponoval nadějný student dirigentství Josef Popelka, který vycházel z hudby puštěné při projekci snímku o potopení Titaniku *In Nacht und Eis* (1912).³

Děj

Film můžeme podobně jako autor rozdělit na dvě části – první úsek vypráví apokryfně pojatý velikonoční příběh Ježíše Krista, který při svém patnáctém zastavení na vrchol zvaný Golgota, vyřkne děsivé proroctví o krvavých mincích, za něž byl prodán. Příběh nás provede jednotlivými scénami od Jidášova zrazení, přes večeři Páně, zajetí Krista v getsemanské zahradě, sebevraždu Jidáše a zakoupení Pole krve za třicet stříbrných, po Kristovo proroctví, v kterém je předpovězeno, že až se třicet stříbrných znovu sejde v jedné hrsti, nastane „Spasitelův návrat“ a soudný den.

2 Pomocí 16mm filmu se v nedávné době natáčel například film o nekonformní mládeži za normalizace ... *a bude hůř* od Petra Nikolaeva.

3 Nutno upozornit, že hudba ve videu není původní <https://www.youtube.com/watch?v=5C2UTJR2nuo>.

V druhé části se děj přesouvá do poloviny 19. století do univerzitního kabinetu, v němž se znovu nalezené mince shromažďují v rukou Leopolda von Sacher-Masocha. Kristova slova náhle dochází svého naplnění a nachází čas Mesiášova druhého příchodu na tuto zemi doprovázeného dunícím hlasem zvonů.

Apokryfní s transcendentním koncem

Slovo apokryfní zastává ve filmu především dvě své významové roviny. První významová rovina je umístěna v rámci křesťanské tradice, v níž se slovem apokryf označují spisy, které nebyly zařazeny do biblického kánonu, ale svojí podobou biblické texty připomínají.⁴ Druhá významová rovina sice vyrůstá z první roviny, ale leží již předně na poli literárním a označuje tímž slovem žánr, jenž neotřelým moderním způsobem rozvíjí klasická nejen biblická témata⁵ (pro nás bude jedním z podstatných rysů literárních apokryfů prvek humornosti či žoviálnosti). Otmarův film se dotýká obou zmiňovaných rovin a nadto ještě přidává „transcendentní“ závěr. Po krátkém uvedení do problematiky se nyní pokusme zaměřit na apokryfní náměty v rozebíraném snímku.

Příběh je založen na specificky interpretovaném velikonočním příběhu Ježíše Krista, který při svém patnáctém zastavení pod křížem, vysloví hrůzostrašné proroctví o krvavých mincích, za něž byl zrazen. Svůj velikonoční příběh zakotvil autor v Matoušově evangeliu, které pro složitost fingování Jidášova oběšení doplňuje oddílem ze Skutků apoštolů, v nichž je popsána Jidášova úděsná smrt⁶ po zakoupení Pole krve zvaného v aramejštině Hakeldama. Přestože je příběh postaven na novozákonních spisech, je peprně „okořeněn“ nebiblickými náměty. Nejvíce okořeněná se v tomto

4 Význam slova apokryf se výrazně liší v katolickém a protestantském prostředí, neboť katolická bible vychází z alexandrijského kánonu, který je obohacený o deuterokanonické knihy, zatímco protestantská bible čerpá z palestinského kánonu, v němž deuterokanonické knihy nefigurují. V protestantském světě se tedy za apokryfy považují deuterokanonické knihy (*Makabejské knihy, Kniha Sírachovcova* atd), přičemž v katolickém světě se označují apokryfy knihy, které nejsou uznány ani jako deuterokanonické (*Tomášovo evangelium, List Laodicejským*). Knihy označené v katolické církvi za apokryfní se obecně v protestantském světě označují jako pseudoepigrafické.

5 Mezi moderní apokryfy se například řadí Josef a jeho bratři od Thomase Manna, Mistr a Markétka od Michaila Bulgakova. Z české tvorby zmiňme alespoň Knihu apokryfů od Karla Čapka či Z růže kvítek vykvét nám od Jaroslava Durycha.

6 „... ale pak se střemhlav zřítíl, jeho tělo se roztrhlo a všechny vnitřnosti vyhřezly.“ Skut. 1 kap. 18 verš. Z křesťanského pohledu je velmi zajímavé, jak se autor vypořádal s Jidášovou smrtí (skok ze skály), neboť v Matoušovi se Jidáš oběsí a ve Skutcích apoštolů umírá na střemhlavý pád.

ohledu jeví Poslední večeře, jíž se účastní Marie Magdalská, označována některými křesťanskými apokryfy za jednu z nejmilejších Ježíšových učedníků. Zaměříme se však na druhou událost při Večeři, při níž Jidáš svým neobratným pohybem vysype na koberec, sloužící jako stůl, třicet stříbrných, čímž prozradí svou „skutečnou tvář“. Uvedený moment se nachází spíše v druhé rovině významu slova apokryf, neboť se v ani jednom křesťanském nekanonickém spisu, natožpak evangeliu, nevyskytuje a patří mezi autorovy osobní invence. Scéna s Jidášem vnáší do posvátného dramatického vyprávění žertovný ironizující prvek, který bývá shledáván jedním ze znaků literárních apokryfů. Jmenovaný prvek je jedním z několika aspektů, které obohacují sakralitu díla o nádech grotesknosti a nechávají „vytvořit“ zvláštní typ posvátna, o němž se zmíníme ve třetí stati.

Zcela zásadním bodem v příběhu je patnácté zastavení, kdy Ježíš klesá pod tíhou kříže a náhle pronese: *„Stříbrné, za něž bylo koupeno toto krvavé pole, budou chráněny rukou Boží a nikdy nebudou zničeny. Rozkutálejí se do světa, poztrácejí, a až se znovu sejdou v jedné hrsti, nastane můj návrat a soudný den.“*

Tímto citátem se přesouváme do druhé části snímku a k „transcendentnímu“ konci. Poté co se poztrácené mince opět sejdou v rukou záhadné postavy Leopolda von Sacher-Masocha, nastává druhý příchod Krista ohlašováný hřímavým hlasem kostelních zvonů. Slovem transcendentní autor nahrazuje zprofanovaný řecký termín apokalyptický – odhalující roušku toho, co nebylo doposud zjevené. Dnes je však obsah slova posunut do roviny katastrofické nebo se vtahuje k posledním událostem tohoto světa, takže by divák mohl, při výskytu přídatného jména apokalyptický v podnázvu, očekávat fantastické záběry hořící země, monstrózní povodně atd. Autor se tudíž vrací k původnímu významu a lehce poodhaluje roušku nad „návratem“ Krista na zemi (parusii) a nastolení jeho království.

Numismatické aneb stříbrné v hlavní roli

Zastavme se kratičce u dalšího slova v podnázvu – „numismatické.“ To, co je téměř vždy „až“ na prvním místě, hrálo ve snímku nepokrytecky hlavní roli. Oněch třicet stříbrných z autorovy osobní sbírky nás provází filmem – společně s postavou Krista⁷ – od samého počátku až do úplného konce. Jednu z nejdelších a nejhumornějších scén si mince stříhly hned v úvodním výjevu, v kterém Jidáš klečí před veleknězem Kaifášem a potupně sbírá svou rozsypanou odměnu z prašné země. Vybraná scéna se nápadně podobá výjevu zachycenému ve filmu Umučení Krista, v němž stejný

7 Postavu Krista ztvárnil další student historie Vojtěch Kudla.

učedník nezachytí měšec hozený od veleknězích za zradu a jeho obsah se s cinkavými tóny rozletí po dlažbě. Dále sehrály Otmarovy stříbrné již zmíněnou, humornou scénu při Poslední večeři, aby posléze byly Jidášem – znechuceným ze svého činu – vráceny sanhedrinu (Kaifášovi), který za ně pořídil Krvavé pole. V druhém dějství se všech třicet stříbrných sešlo dohromady v dlaních von Sacher-Masocha, přičemž je záhodné si během kratinkého záběru všimnout, na jakých lokacích byly doposud ztracené mince nalezeny – Coventry, Guernica, Monte Casino, Ypres... tedy na místech, která téměř „lehla popelem“ během světových válek. Film uzavřely stříbrné jednou z technicky z nejnáročnějších scén, při níž byly rotující mince snímány skrze kaleidoskop, čímž se vyvolal závěrečný dojem snovosti a srdečně vlídné naivity. Pro historickou přesnost ještě zmiňme, že ani jedna z autorových mincí nemohla ve skutečnosti projít Jidášovými dlaněmi, neboť byly vyraženy v rozmezí let 69–244 po Kristu.

Drama doplněné Groteskním sakrálnem

Přestože film splňuje téměř všech pět aristotelovských zásad dramatu,⁸ až na čtvrtou část peripetie, která je jako v mnoha jiných dílech vynechána, nemůžeme Otmarovu prvotinu zařadit čistě pod uvedený žánr. Podívejme se nyní na to, čím je složka dramatu narušována, případně doplňována.

Otmaru Benešovi se v díle, jak jsme již naznačili, podařilo zachytit neobvyklý typ posvátna, mysteria tremenda.⁹ Sakrální bývá obvykle charakterizováno jako něco vážné, úctyhodné, před čímž se člověk chvěje, propadá v úděs či v úžas, nebo co vyvolává pocity závratě či uchvácenosti majestátem. Z pohledu rumunského religionisty Mircei Eliade se pak definice posvátného jeví účelně v opozici vůči profánnímu – běžnému, všednímu, tomu, co patří do tohoto světa. Krom toho věhlasný vědec ještě dodává pro nás jeden důležitý postřeh, že i nenáboženský, sekulární člověk je schopen vnímat určitá místa, časy a předměty posvátným způsobem, či spíše kvalitativně odlišným od ostatních (např. rodný kraj, místo první lásky).¹⁰

Příznak posvátného se ve filmu projevuje díky určitým prvkům a jejich vhodnému kombinování. Již samotné zobrazení biblického příběhu skrze „starý“ film může u mnohých diváků, zvláště křesťansky orientovaných, vyvolávat pocit důvěrně známého náboženského žasn timerů. Pro sekulárně zaměřeného člověka mohou být zakoušeny jako posvátné, lépe řečeno

8 Divadelní drama tvoří pět částí – expozice, kolize, krize, peripetie a katastrofa.

9 V článku je posvátno, posvátné, sakrální pojímáno synonymně.

10 Více v ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1994.

jakostně jiné od všedního, rozhoupané „burácející“ kostelní zvony snímané kamerou z bezprostřední blízkosti. Svou úlohu ve vnímání posvátnosti pravděpodobně sehrává i samotná klavírní hudba, která zvyšuje napětí jednotlivých scén a současně může rozeznávat další struny v lidské duši podobně jako klasický koncert. V Patnáctém zastavení Krista je však klasické posvátné doplněno o groteskní, humornou složku, která pozměňuje celý charakter posvátného. V tomto směru však není Otmarovo dílo žádnou velkou výjimkou, neboť zvláště v současné postmoderní době dochází k častému prolínání náboženství a zábavy, avšak narozdíl od laciných evangelizací v zábavních parcích, kde dochází k častému vyprázdňení dobré zvěsti, působí Otmarovo dílo stále důstojným dojmem. Groteskní složka filmu je dána především teatrálním přehráváním scén (Jidášovo zoufalství těsně před sebevraždou či svižné bičování Krista jdoucího na smrt) a již rozebranou literární apokryfičností, jež celé téma odlehčuje. Groteskní podtón dodávají rovněž mezititulky, na nichž se místo klasických vět z němých westernovek „Pomoc! Můj Johnny, unášejí mě!“ nebo „Hej, Joe! Střílej!“ objevují biblické verše „Jsem to snad já, mistře?“ a „Ty sám jsi to řekl!“ Pestrá směsice posvátna a groteskna vytváří specifickou formu pro „odlití“ groteskního sakrálna, které působí majestátně, vznešeně a zároveň žoviálně a humorně. Právě popisovaným groteskním sakrálnem je silně narušen či doplněn žánr dramatu, který nestrpí přílišné množství komických prvků. Tento prvek film na jedné straně nesmírně obohacuje, na druhé straně se pro některé diváky může stát hůře pochopitelným, „čitelným“ a tím způsobit lehké rozčarování.

Závěr

Drobnější ohledání pomocí jednotlivých slov z podnázvu nám hlouběji rozkrylo rozmanité inspirace, z nichž mohl autor filmu čerpat, přiblížilo zejména náboženské a technické aspekty filmu, netlumenou barvitost (pestrost) černobílého díla, ale také odhalilo možnou problematičnost s recepcí díla. Samozřejmě bychom se mohli v Otmarově prvotině nimmrat a hledat v ní umělecké nedostatky, avšak aplaudování většiny diváků ve stoje po promítané premiéře, jasně prozrazuje, jaký ohlas a uznání film vyvolal.

Zajímavosti

- Film se natáčel po dobu 15 měsíců a účinkovalo v něm na 11 herců.
- Jako kulisa pro úvodní scénu s Kaifášem a pro scénu Poslední večeře Páně posloužila zřícenina hradu Zbirohy ležící poblíž Turnova.
- Scéna s rozhoupanými zvony byla natáčena ve věži katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha.
- Podle Leopolda von Sacher-Masocha bylo pojmenováno sexuální uspokojování z bolesti.
- Jedna cívka 16mm filmu měří 30 m a nahraje se na ní 3,5 minuty.
- Film tvoří 141 záběrů a jeden záběr trvá průměrně 7.0 s.

Jan K. Černý

Na Univerzitě Karlově se pohybuji již čtvrtým rokem a nyní se pokouším skloubit studium sociálních dějin na Ústavu hospodářských a sociálních dějin se studiem teologie na Evangelické teologické fakultě. Zaměřuji se na náboženské, kulturní a sociální dějiny, přičemž v poslední době jsem se zabýval především českou (ne)religiozitou a úpadkem vlivu katolické církve v Čechách. Rád se toulám po horách, čtu duchovní literaturu a trávím čas s přáteli. Máte-li k Obscuře či k této rubrice jakýkoli postřeh, můžete mě kontaktovat na adrese najynrec@seznam.cz.

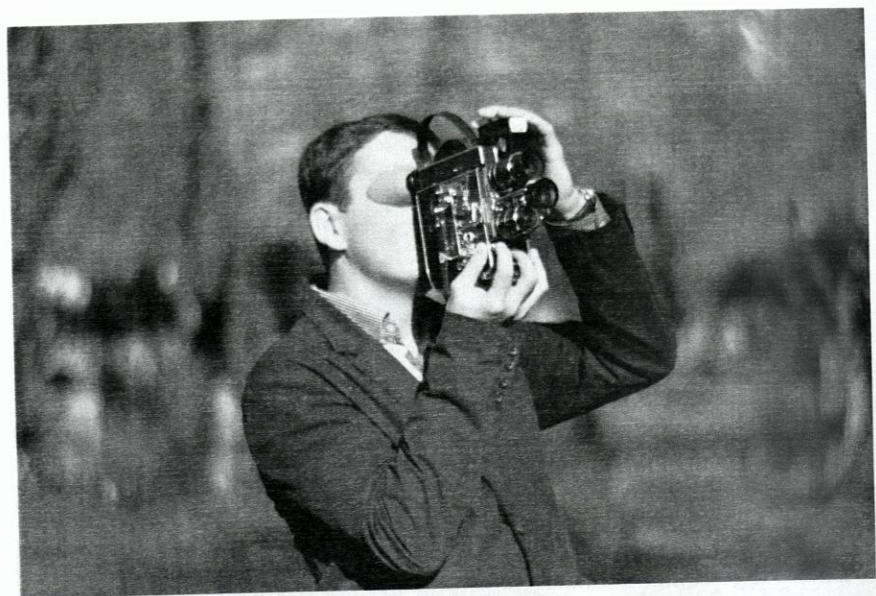

Velikonoční „Jeruzalémek“ zhotovený autorem uvádí diváka do příběhu.

Scéna zachycující Poslední večeři Páně – po Kristově pravici (uprostřed vlevo) Marie Magdalská a po Jeho levici Jidáš Iškariotský.

Otmar Beneš s okem zanořeným do kamery Bolex H-16.

„Je čas! Vracím se k poslednímu soudu.“

FILMOVÝ KLUB FFABULA UVÁDÍ
PREMIÉRU EXPERIMENTÁLNÍHO FILMU

PATNÁCTÉ ZASTAVENÍ KRISTA

apokryfní numismatické drama
na 16mm němý film s transcendentním koncem

Otmar Beneš – 2016 – 17 min.

12. dubna 2016 – P200 – 19:15

Plakát k filmu.

Finální záběr s rotujícími mincemi.

Výzva k účasti

Badatelská soutěž COURAGE

Nezávislá kultura a život za socialismu v Československu

Zajímáte se o problematiku nezávislé kultury za socialismu? V rámci projektu COURAGE vyhlašujeme soutěž pro mladé badatele.

Tematickým centrem soutěže je široká škála *nezávislých aktivit* zahrnující uměleckou tvorbu všech žánrů, exilovou produkci, kulturní a publikační aktivity disentu, zelená a mírová hnutí, alternativní životní styly, nová náboženská hnutí, underground atd. Také je možné zabývat se případy státní represe namířené vůči nezávislé kultuře.

Přihlašovat lze texty do rozsahu patnáct normostran, ale také konceptuálně uchopené umělecké reflexe tématu (fotografie, grafiky, videa), nebo zpracování založená na využití moderních technologií (aplikace, webové stránky). Je možné přihlásit individuální i kolektivní projekty. *Přihlaste se do 14. 5. 2017. Odevzdání projektů je nutné do konce října 2017. Kontakt - ní e- mail: courage.soutez@ff.cuni.cz*

Práce budou zveřejněny na portálu moderni-dejiny.cz v rubrice „Historici učitelům“. Máme připraveny i věcné ceny (např. knižní publikace) a dle kvality a zaměření budou texty *navrženy k publikaci v odborném časopise*.

Podrobné informace najdete na www.moderni-dejiny.cz a na facebooku ÚČD.

COURAGE (“Cultural Opposition – Understanding the Cultural Heritage of Dissent in the Former Socialist Countries”) je mezinárodní projekt, který si klade za cíl zmapovat, popsat a propojit archivní sbírky, zabývající se shromažďováním dokumentů spojených s nezávislým kulturním prostředím v socialistických zemích před rokem 1989. Jeho hlavním výstupem, určeným především badatelské obci, bude online registr sbírek, který umožní přehlednou orientaci v dostupných pramenech a jejich sociálním ukotvení. Uživatelé tak budou mít volný přístup k mezinárodní databázi online i offline sbírek, archivních fondů a knihoven. Jednotlivé fondy budou popsány co do jejich obsahu, formy uspořádání i podmínek přístupnosti pro badatele, tak i v kontextu aktivit jejich původců a správců. Za Českou republiku je garantem Ústav českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Více o projektu: www.cultural-opposition.eu

Obscura, ročník III. (2016). Vydává: Spolek studentů historie FF UK.

Redakce: Jan K. Černý (šéfredaktor), Karolína Bukovská, Václav Rameš, Kateřina Chládková, Veronika Němcová. Externí spolupráce: Bohumil Melichar. Korektorka: Růt Benešová. Grafická úprava a sazba: Ondřej Crhák, Anna Kolářová. Webové stránky: www.ffabula.cz/ obscura Kontaktní mailová adresa: casopis.obscura@seznam.cz Nevyžádané rukopisy se nevracejí. Maximální délka zaslaných příspěvků 7 stran. Za věcnou správnost otištěných příspěvků zodpovídá autor.